

Arkivutredning- Region Halland

20250930

Innehåll

Om utredningen.....	2
Metod.....	2
Om enskild arkivverksamhet	3
Enskild arkivverksamhet i Sverige, bakgrund	3
Enskild arkivverksamhet i Halland, bakgrund	4
Arkiv Halland	6
Styrdokument	6
Organisation	9
Finansiering	10
Lokaler.....	12
Arbetsmetoder	12
Arkivbestånd	13
Målgrupper, utåtriktad verksamhet och marknadsföring.....	14
Arkivpedagogik.....	16
Digital arkivering och digitalt tillgängliggörande	17
Om Hembygdsrörelsen, Arkivförbundet och beredskapsplanering	19
Hembygdsrörelsen i Hallands syn på enskilda arkiv	19
Svenska Arkivförbundets syn på enskilda i arkiv i Halland.....	19
Riksarkivets syn på enskilda arkiv och beredskapsplanering	20
Omvärldsanalys.....	23
Folkrörelsearkivet i Västerbotten	23
Arkiv Gävleborg	25
ArkivCentrum Örebro län	27
Arkiv Sörmland.....	30
Centrum för Näringslivshistoria – och närliggande Företagens historia i Uppsala	33
Sammanfattade slutsatser	36
Källor.....	40

Om utredningen

Utredningen är initierad av Region Halland, förvaltningen Kultur och skola. Syftet är att ta fram förslag som kan bidra till utvecklingen av arbetet med regional enskild arkivverksamhet i Halland.

Utredningen är genomförd av Per-Ola Karlsson, konsultchef på Centrum för Näringslivshistoria. Omvärldsanalysen har sammanställts av Jenny Stendahl, arkivarie Centrum för Näringslivshistoria.

Metod

Intervjuer har från april till och med augusti 2025 genomförts med representanter från Arkiv Hallands styrelse och anställda kopplade till Arkiv Hallands verksamhet. Intervjuer har också genomförts med representanter från Region Halland och andra liknande regionala verksamheter i andra regioner; Folkrörelsearkivet i Västerbotten, Arkiv Gävleborg, Arkivcentrum Örebro, Arkiv Sörmland och Centrum för Näringslivshistoria. Detta för att kunna fungera som en omvärldsanalys och benchmark.

Intervju har även gjorts med Svenska Arkivförbundets generalsekreterare och hembygdskonsultanten på Hallands bildningsförbund. Dessutom har styrdokumentet för Arkiv Hallands verksamhet; Hallands kulturstrategi 2025–2032 och Hallands kulturplan 2025–2028 analyserats. Likaså har Riksarkivets syn på enskilda arkiv och den nyligen framtagna lägesbilden för regional enskild arkivverksamhet utifrån beredningsplanering inkluderats.

En gemensam frågestruktur har använts i intervjuerna för att kunna jämföra enskild regional arkivverksamhet i Halland med hur enskild arkivverksamhet är organiserad i andra delar av landet. De områden som särskilt analyserats är styrdokument, organisation, finansiering och avgifter, lokaler, arbetsmetoder, målgrupper, utåtriktad verksamhet och marknadsföring, arkivpedagogik, digital arkivering och digitalt tillgängliggörande. Att arkivpedagogik särskilt analyseras är för att det är ett område där arkivinstitutioner över hela landet gjort rejäla satsningar de senaste 20 åren. Även digital arkivering analyseras separat då området idag representerar den största utmaningen för många arkivinstitutioner såväl tekniskt, organisatoriskt som ekonomiskt.

Det är huvudsakligen den ideella föreningen Arkiv Hallands verksamhet som undersökts och analyserats. Stiftelsen Hallands läns museer har analyserats främst utifrån sin roll som arkivorganisation med betoning på enskilda arkiv.

Om enskild arkivverksamhet

Enskild arkivverksamhet avser arkivbildning och arkivvård som bedrivs av privata aktörer, såsom föreningar, företag och privatpersoner, till skillnad från den arkivverksamhet som bedrivs av statliga myndigheter, regioner eller kommuner. Enskilda arkiv omfattas inte av arkivlagen eller tryckfrihetsförordningens bestämmelser om allmänna handlingar.

I Sverige används begreppet enskilda arkiv till skillnad från exempelvis våra grannländer som använder termen privatarkiv. Samma sak gäller inom den anglosaxiska världen.

Enskild arkivverksamhet i Sverige, bakgrund

Enskilda arkiv i Sverige var länge förknippade med information som skapats inom 1800-talets folkrörelser; nykterhetsrörelser, frikyrkorörelsen, arbetarrörelsen och idrottsrörelsen. Senare tillkom kvinnorörelsen, rösträttsrörelsen, hembygdsrörelsen, lantbruksrörelsen, miljörörelsen, handikapprörelsen med flera. Gemensamt för dessa föreningar var att de var byggda på demokratiska principer och, utifrån ett arkivperspektiv, noggrant dokumenterade sina beslut, sina medlemmar och sin verksamhet.

Idag har synen på enskilda arkiv breddats. Med enskilda arkiv avses ofta all information som skapas utanför det offentliga samhället; civilsamhället, näringslivet, privatpersoner och till viss del samlingar som skapas av rörelser som inte nödvändigtvis behöver vara organiserade som en förening.

Även om det redan på 1800-talet uppkom regionala folklivsarkiv och arkiv hanterade av hembygdsföreningar i Göteborg, Uppsala, Lund med flera städer brukar den äldsta enskilda arkivinstitutionen anses vara Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek (ARAB) grundat i Stockholm 1902. Under främst 1900-talets andra del tillkom en mängd så kallade folkrörelsearkiv i landet. Från att arkivhandlingarna ursprungligen förvarades av arkivbildarna (dvs den organisation där informationen uppkommit) började man nu flytta sina arkiv till gemensamma depåer som sköttes av så kallade folkrörelsearkivföreningar.

Finansieringen av dessa blev en regional och kommunal angelägenhet kompletterad med medlemsavgifter där arkivbildaren ofta även fick betala för förvaring, ordnande- och förtecknande och hantering. Samma modell blev vanlig för de så kallade näringslivsarkiven, dvs enskilda arkivinstitutioner som organiserades enligt föreningsmodellen men som var tänkta att hantera arkiv efter upphörda företag. Var företagen fortfarande aktiva antogs att de även fortsättningsvis skulle äga och hantera sina arkiv. Landet första näringslivsarkivförening var Arkiv Värmland som bildades 1970.

Staten började ge statsbidrag till folkrörelsearkiv från och med 1972 och för näringslivsarkiv infördes ett särskilt stöd budgetåret 1991/92 som fördelades via Riksarkivets nämnd för enskilda arkiv. Som ramverk idag kan nämnas SFS 2007:1368 (Statsbidrag till enskilda arkiv) och SFS 1996:1598 (Statsbidrag till regionala arkivinstitutioner).

Idag har flera så kallade arkivcentrum som hanterar både föreningsarkiv och företagsarkiv grundats. Dessa har såsom Arkivcentrum i Örebro eller Arkiv Sörmland i Eskilstuna blivit etablerade kulturarvsinstitutioner i sina respektive regioner, välkända av forskare och ses som en naturlig del av respektive regions kulturpolitik.

Största enskilda arkivinstitutionen i Sverige är Centrum för Näringslivshistoria (CfN) med kontor och depåer i Stockholm och Uppsala, grundat 1974, som har över 350 aktiva företag och näringslivsorganisationer som medlemmar. Även om man även här hanterar företag som inte längre existerar, företrädesvis från Stockholmsregionen, är CfN närmast att betrakta som en outsourcad arkivfunktion åt sina medlemsföretag i kraft av att finansieringen till största del sker

via depositions- och arkivserviceavgifter. Dessutom genomför CfN sedan 25 år en omfattande uppdragsverksamhet som står för ungefär 40% av omsättningen som 2024 var på ca 50 000 000 kr.

Enskild arkivverksamhet i Halland, bakgrund

Redan 1916 i samband med att Varbergs museum bildades inrättades ett folklivsarkiv där museet samlade in handlingar från enskilda organisationer och privatpersoner.

Dagens Arkiv Halland har en del av sina rötter där – men har även flera andra föregångare. Äldst är *Nykterhetsfolkets länsarkiv* som grundades 1930 i Halmstad för att bevara arkiv från de olika nykterhetsföreningarna och logerna i länet. 2011 flyttades dessa arkivhandlingar över till *Folkrörelsernas arkiv i norra Halland* i Varberg som deposition. Organisationen fortsatte ytterligare några år innan den upphörde.

1952 grundades *Folkrörelsernas arkiv i södra Halland* på initiativ från främst arbetarrörelsen men även nykterhetsorganisationer lämnade in sina arkiv här. 1995 inrymdes Folkrörelsernas arkiv i källarlokalerna i Fackens hus i Andersberg (nuvarande Rörelsens hus). Ursprungligen var arkivet mest inriktat på arkiv från arbetarrörelsen men blev med tiden öppet för alla typer av föreningar och organisationer såsom idrott, samfälligheter, folkbildning osv.

1963 grundades Folkrörelsernas arkiv i norra Halland som en sektion inom Varbergs museum. Arbetet styrdes genom en arkivkommitté med museichefen som ordförande samt representanter från olika organisationer.

Halland stack nu ut i ett nationellt perspektiv med två olika folkrörelsearkivföreningar inom samma län. 1968 gjordes en överenskommelse mellan Landstinget, Folkrörelsearkivet i norra Halland, Folkrörelsearkivet i Södra Halland och Hallands bildningsförbund som representant för hembygdsrörelsen i länet att länets båda folkrörelsearkiv ska ha två olika upptagningsområden; söder och norr om Ätran.

1979 bildades Stiftelsen Hallands läns museer (Stiftelsen). Stiftelsen har två huvudområden: Kulturhistoria (Hallands kulturhistoriska museum i Varberg) och Konst (Hallands konstmuseum i Halmstad). Stiftarna är Region Halland, Halmstads kommun, Varbergs kommun, Hallands museiförening samt Föreningen Varbergs museum.

I urkunden för Stiftelsen anges att det vid museet i Varberg skall finnas ett folkrörelsearkiv och ett folklivsarkiv. Skötseln ska utföras av en utbildad arkivarie och tjänsten fördelas mellan museets arkiv och folkrörelsearkivet. 1996 flyttade Folkrörelsernas arkiv till tidigare stallet/cykelmuseet på fästningen. 2017–2020 genomfördes en större ombyggnad av lokalerna för att rymma forskarsal, kontor och personalytor vilka också samlokaliseras med museets arkiv och personal.

1997 bildades *Hallands näringslivsarkiv*. Till en början sköttes verksamheten av en forskare vid Högskolan i Halmstad som delade sin tjänst mellan högskolan och arkivföreningen. 2009 flyttade näringslivsarkivet in i Fackens hus i Andersberg, där Södra Hallands folkrörelsearkiv redan fanns.

2000 fanns det således inte mindre än fyra enskilda arkivorganisationer i länet. Därför bildades *Hallands arkivförbund* som en paraplyorganisation. I styrelsen ingick ledamöter från de fyra arkiven samt Hallands bildningsförbund/Halländska hembygdsrörelsen som också hanterade stora enskilda arkivbestånd utanför de existerande föreningarna. Syftet var främst att samordna och dela ut de bidrag som fanns från stat, landsting och kommuner. En deltidsanställd handläggare hanterade administration och samordning mellan föreningarna. Denna tjänst omvandlades 2002 till en heltidstjänst som länsarkivarie. Året efter fanns inte anslag nog för en heltid så tjänsten blev 50% och övrig finansiering skulle länsarkivarien själv söka anslag för. 2014 tog Stiftelsen

över arbetsgivaransvaret för länsarkivarietjänsten. Även den konstruktionen var splittrad. Länsarkivarien skulle då till en viss del jobba med Stiftelsens arkiv, en viss del för Hallands arkivförbund och till en viss del med Folkrörelsernas arkiv i Norra Halland, där länsarkivarien hade ett chefsansvar.

Från och med 2011 började Region Halland arbeta efter Kultursamverkansmodellen som innebär att statligt stöd började förmedlas via Kulturrådet till Regionerna, som i sin tur fördelar medlen vidare till de olika regionala kulturverksamheterna tillsammans med det regionala stödet. Övergången till den här modellen innebär samtidigt att kompetensen behövde stärkas både hos regionen och bland länets kulturarvsaktörer.

Samtliga arkivföreningar lades ner 2020 inför bildandet av *Arkiv Halland*.

Arkiv Halland

Efter flera års diskussioner om samgående mellan de olika arkivföreningarna grundades den ideella föreningen Arkiv Halland 2021. Främsta anledningarna var att det blivit svårt att rekrytera lämpliga styresledamöter till så många arkivföreningar i länet och att kompetenskraven för att driva ett arkiv ökat i takt med samhällets digitalisering och införandet av GDPR.

Här följer en genomgång av Arkiv Hallands verksamhet idag, uppdelad i ett antal avsnitt, med utredarens synpunkter direkt efter varje avsnitt.

Styrdokument

Eftersom Föreningen Arkiv Hallands verksamhet på många sätt sitter ihop med Stiftelsen Hallands läns museers analyseras styrdokument från båda organisationerna samt även huvudfinansiärens aktuella kulturplan och kulturstrategi.

Föreningen Arkiv Hallands stadgar anger att verksamhetens syfte är att samla, inventera, förteckna, bevara, vårda och tillgängliggöra arkivalier från enskilda arkivbildare. Arkiv Halland har även till ändamål att väcka intresse för och bedriva lokalhistorisk forskning med utgångspunkt från de i arkivet bevarade arkivalierna. Föreningen skall ge råd och service i arkivfrågor. Föreningen skall sträva efter samarbete och samverkan med andra institutioner och organisationer inom och utom länet avseende arkivfrågor samt lokal- och regionalhistorisk forskning.

Arkiv Hallands verksamhetsplan för 2025–2028 anger att de långsiktiga målen är att ”öka antalet arkiv från föreningar, företag och organisationer” vilket skapar ”ett större engagemang bland invånare och organisationer som ser värdet i att bevara och dokumentera sin historia. Digitalisering pekas ut som ”avgörande för att tillgängliggöra arkiven och bevara känsliga handlingar för framtiden”. Slutligen nämns arkivpedagogik som ett område som ska prioriteras genom att göra ”arkiven till en levande resurs för barn och unga genom workshops, utbildningsmaterial och samarbete med skolor, högskolor och universitet för att väcka intresse för historia och demokrati”. Dessutom nämns marknadsföring och beredskapsplanering som en del av föreningens handlingsplan.

Samtidigt finns det i **Stiftelsen Hallands läns museers urkund** en formulering att arkivverksamhet med folkrörelsearkiv ska vara knuten till Hallands kulturhistoriska museum i Varberg.

I **Stiftelsens Hallands läns museers verksamhetsplan** (från 2024) anges vidare följande arbetsbeskrivning för länsarkivarien:

”Uppdrag:

Länsarkivariiefunktionen ansvarar för de enskilda arkiven i länet. Verksamheten är organiserad genom den ideella föreningen *Arkiv Halland* där länsarkivarien har en adjungerad roll i styrelsen och är verksamhetschef. I uppdraget för de enskilda arkiven ligger i första hand att bevara, förvalta och tillgängliggöra arkivhandlingar. Inom Arkiv Halland finns två arkivdepåer, en i Halmstad i Rörelsens hus och en på fästningen i Varberg. Föreningar, företag, stiftelser, privatpersoner förvarar arkiv hos Arkiv Halland. Arbetet leds av länsarkivarien och inom organisationen finns ytterligare en arkivarie samt 3 arkivassistenter. Arkiv Halland har 453 aktiva medlemmar (föreningar, företag etc). Samverkan med andra länsarkiv sker företrädesvis inom Svenska Arkivförbundet och Föreningen Sveriges länsarkivariater. Kontinuerlig dialog sker med Region Halland vad gäller verksamhet och utveckling. Stiftelsen Hallands läns museer är värdorganisation och arbetsgivare åt samtliga som arbetar för Arkiv Halland.

Övergripande mål

Stiftelsen Hallands läns museer ska, genom länsarkivarien:

Leda och samordna arbetet i den ideella föreningen Arkiv Halland. Detta sker med utgångspunkt i Hallands kulturstrategi och kulturplan 2021–2024.

Aktiviteter

- Samordna de enskilda arkiven i länet genom utbildningsinsatser i samarbete med hembygdsrörelsen
- Genomföra förteckningsarbete och utställning kopplat till Beda Hallberg-arkivet.
- Digitalisera notarkiv i samverkan med Musik Hallandia och Region Halland.
- Slutföra föremålsregistrering kopplat till fan-projektet.
- Insamling av teateraffischer i samverkan med Varbergs teaterförening.
- Registrera och digitalisera föremål.
- Ta emot och förteckna enskilda arkiv från Falkenbergs kommunarkiv.
- Tillgängliggöra arkiven genom att ta emot studiebesök, vägleda forskare och medlemmar i Arkiv Halland samt tillhandahålla arkivinformation digitalt och analogt.
- Implementera nya rutiner kopplade till RA-FS 2024:8 rörande personuppgifter i enskilda arkivsektorn.
- Vara remissinstans för frågor rörande enskilda arkiv regionalt och nationellt.
- Samordna Arkivens Dag, ett nationellt arrangemang andra lördagen i november.
- Utbilda och stötta föreningar och andra organisationer och ingå i samarbeten med andra samhällsaktörer.
- Samverka med övriga länsarkiv i projekt rörande fanor i arkiven.”

Arkiv Halland ingår i Kultursamverkansmodellen och rapporterar årligen till Region Halland och för löpande dialog. Föreningens verksamhet ingår i regionens kulturstrategier och kulturplaner.

Hallands kulturplan 2025–2028 slår fast att:

”[...] arkiven är en viktig del av det gemensamma kulturarvet. Arkiven innehåller information som gör samtiden begriplig ur ett historiskt perspektiv. Kommuner, regioner och myndigheter ansvarar för sina egna arkiv. De enskilda arkiven består av arkivhandlingar som uppstått ur olika organisationer som föreningar, företag, stiftelser eller liknande. De enskilda arkiven synliggör den roll invånarnas engagemang spelar i samhällsutvecklingen. Hur människor har organiserat sig för att erövra, försvara och utveckla demokratin.

Arkiven innehåller bland annat textdokument, fotografier, filmer, ljudinspelningar och föremål. De används av invånare, elever, forskare och yrkesverksamma kulturskapare för att utforska den gemensamma historien och skapa nya sammanhang.

Den ideella föreningen Arkiv Halland är den största förvaltaren av enskilda arkiv i regionen. Stiftelsen Hallands läns museer leder och samordnar arbetet i föreningen. Arkiven innehåller handlingar från olika typer av föreningar, som idrottsföreningar, politiska föreningar, sociala föreningar och hjälporganisationer, tillsammans med företagshandlingar och personarkiv. De flesta av arkiven kommer från organisationer som inte längre är aktiva, vilka kallas ägarlösa arkiv. Enskilda arkiv finns också hos föreningar, stiftelser, museer och privatpersoner.

Förvaltningen och utvecklingen av de regionala enskilda arkiven är ett gemensamt ansvar för Region Halland, kommunerna, företag och det civila samhället.”

Arkiv Hallands grunduppdrag ska vara:

- Ta emot, dokumentera, vårda, bevara och tillgängliggöra enskilda arkiv,
- vägleda andra enskilda arkiv i länet, som hembygdsföreningar, samt
- samverka med övrig arkiv- och samlingsverksamhet på Stiftelsen Hallands läns museer.

I **Hallands kulturstrategi 2025–2032**. Där pekas ”Hallands händelserika historia” ut som en prioriterad kulturpolitisk satsning och att ”kunskapen om historien – en historiemedvetenhet – behövs för att kunna navigera i samtiden och forma beslut inför framtiden”. Vidare att i ”arbetet med att synliggöra Hallands händelserika historia spelar aktörer som museer, civilsamhället och besöksnäringen viktiga roller”. Vidare anges att ”forskningen om länets kulturarv behöver öka och tillgängliggöras för invånare och besökare”.

Här nämns inte specifikt enskilda arkiv eller Arkiv Halland men en rimlig tolkning är att de är viktiga aktörer för att uppfylla dessa satsningar.

Det har nyligen formulerats ett **förslag till trepartsöverenskommelse** mellan Regionen, Stiftelsen och Arkiv Halland, gällande enskild arkivverksamhet i Region Halland. Den ska gälla 2026–2029 och därefter förlängas fyra år i taget eller följa Region Hallands bidragsperioder. Enligt detta ska ansvaret för enskild arkivverksamhet i Region Halland fördelas enligt följande:

Arkiv Hallands ansvar:

- Verksamhetsplanering, uppföljning och styrning av den regionala enskilda arkivverksamheten.
- Budget och resultatuppföljning utifrån de medel som tilldelas Arkiv Halland.
- Lokalen på Andersberg i Halmstad gentemot fastighetsägaren.
- Långsiktig lokalförsörjning för verksamheten.
- Hantering av medlemsavgifter och förhandling med medlemmar.
- Ansökningar, dialog och överenskommelser med kommunerna som bidragsgivare.
- Att ersätta Stiftelsen för lokalkostnader. Det omfattar lokalhyra och övriga lokalrelaterade kostnader för lokalen i Varberg (Karl XI stall, fästningen). Kostnaden baseras på faktisk yta för arkivdepån, övriga verksamhetsytor och kontorsplatser för berörd personal. Kostnad sätts som bas per 1 januari 2026 och räknas upp årligen enligt index i ordinarie hyresavtal.
- Att ersätta Stiftelsen för kostnad för lokalhyra i magasin i Varberg för material som Arkiv Halland äger. Kostnad beräknas per hyllmeter/kvm och sätts som bas per 1 januari 2026. Kostnaden räknas upp årligen enligt index i hyresavtal. Bashyran regleras vid utökade hyllmeter.
- Redovisning till och dialog med Region Halland utifrån Arkiv Hallands ansvar utifrån överenskommelsen gällande regional enskild arkivverksamhet.
- Redovisningar och dialoger ska genomföras i samverkan med Stiftelsen.

Stiftelsens ansvar:

- Arbetsgivaransvar för all personal som är anställda av Stiftelsen för arbete med Arkiv Halland. Det omfattar ansvar för organisation, ledning, arbetsmiljö, administrativa styr- och stödfunktioner (ekonomi, HR, lönehantering, system, utrustning), stöd och kompetensutveckling.
- Arbetsmiljöfrågor för ovan nämnd personal på samtliga arbetsställen där Arkiv Hallands verksamhet bedrivs.
- Budget, resultatuppföljning och redovisning utifrån de medel som tilldelas för uppdraget med regionala enskilda arkivverksamhet.

- Den ekonomiska redovisningen ska samordnas med redovisningen från Arkiv Halland.
- Redovisning till och dialog med Region Halland utifrån överenskommelsen gällande regional enskild arkivverksamhet.
- Redovisningar och dialoger ska genomföras i samverkan med Arkiv Halland.

Utredarens synpunkter angående styrdokument

I Arkiv Hallands verksamhetsplan för 2025–2028 finns bra och ambitiösa mål om att öka antalet arkiv, arbeta med digitalisering och arkivpedagogik. Dessutom nämns bland annat marknadsföring och beredskapsplan som del av föreningens handlingsplan. Övriga styrdokument fungerar huvudsakligen som ett sätt att beskriva ansvarsfördelningen mellan Arkiv Halland och Stiftelsen. Målsättningarna där är breda och generella.

Gällande den tänkta trepartsöverenskommelsen skulle korsrepresentation i respektive styrelse mellan Arkiv Halland och Stiftelsen kunna stärka genomförandet i det organisatoriska samarbetet – givet att den nuvarande täta samarbetsformen bibehålls.

Organisation

Arkiv Halland har en styrelse som består av representanter från de arkivföreningar som upphörde 2020 (se ovan) samt personer med kopplingar till folkrörelser och företag i länet. Ingen styrelseledamot sitter på mandat från regionen eller kommunerna. Inga styrelseledamöter sitter heller på direkt mandat från någon av medlemmarna. Det finns inte heller någon särskild utpekad plats för representant för forskning i styrelsen även om forskare från Högskolan i Halmstad just nu finns representerad.

Föreningen har inga anställda. Den personal som arbetar för föreningen är samtliga anställda av Stiftelsen Hallands läns museer. Nuvarande chefen för verksamheten, som är utbildad arkivarie, har kvar den äldre titeln "Länsarkivarie". Länsarkivarien är arbetsledande chef för de anställda, och då egentligen en avdelningschef inom Stiftelsen. Länsarkivarien är också chef för Stiftelsens arkivavdelning som innefattar det äldre folkminnesarkivet och stiftelsens administrativa arkiv och arbetsleder där två arkivariar. Övrig personal kopplad till Arkiv Halland är en arkivarie på heltid samt två arkivassistenter med lönebidragsanställningar på deltid. En av arkivassistenterna har sin arbetsplats i Halmstad och sköter också föreningens ekonomiadministration. Övriga har sin arbetsplats i Varberg.

Utredarens synpunkter angående organisation i Arkiv Halland

Nuvarande styrelse i Arkiv Halland bedöms vara kunnig och engagerad och med sin breda erfarenhet och stora kontaktnät representativ för medlemmarna. I framtiden skulle styrelsen i än högre utsträckning kunna representeras av aktiva medlemmar. Det borde också vara en fördel för en liten arkivförening att alltid ha en representant för forskning i styrelsen som ett sätt att göra bestånden kända bland andra forskare på universitet och högskolor.

Arkiv Hallands styrelse är med något undantag eniga om att det är en bra modell att styrelsen inte har arbetsgivaransvar utan att det ligger på Stiftelsen. Stiftelsen gör enligt styrelsen och personalen ett bra arbete med HR och arbetsmiljöfrågor. Samtidigt frånhänder sig då styrelsen ett ansvar man ändå kan sägas ha och det ger mindre möjligheter att påverka hur föreningens uppdrag utförs. Det torde också göra det svårare att driva arbete som inte specificerats i en kulturplan och som överenskommit i avtalet med Stiftelsen. Det blir svårare att driva verksamheten entreprenöriellt eller snabbfotat, exempelvis att sälja in och genomföra uppdrag på kommersiell basis. Detta skulle kunna vara negativt för möjligheten för utvecklingsarbete.

Länsarkivarietjänsten inom Stiftelsen innebär också ett chefsansvar för Stiftelsen Hallands läns museers administrativa arkiv. I denna roll ingår att styra Stiftelsens arkivhantering. Stiftelsen ska

diarieföra sina allmänna handlingar enligt offentlighets- och sekretesslagen. Samtliga inkomna och upprättade handlingar som kan vara av betydelse för myndighetens verksamhet ska registreras i ett diarium. Det lägger arbetsuppgifter på Länsarkivarien som är väldigt annorlunda jämfört med att verka som arkivchef med länets enskilda aktörer som målgrupp. Det skulle vara önskvärt med en renodling av dessa roller.

Även om den nuvarande organisationen med Stiftelsen som arbetsgivare fortsätter vore det bättre om tjänsten som länsarkivarie utgick och ersattes av tjänstetiteln Arkivchef Arkiv Halland.

En fördel med dagens lösning, där stiftelsen får bidragen och sedan avtalar om tillgång till personalresurser är att inga pengar behöver gå till moms som skulle bli fallet vid inköp av tjänster. Samtidigt går det att argumentera för att styrelsen är onödigt rädda för momsfrågan. Det borde inte ses som omöjligt att då och då när det behövs köpa in konsult hjälp eller tillfälligt stöd för att bygga upp och utveckla exempelvis den pedagogiska verksamheten eller för att anlita IT-stöd, anlita skribenter eller för inköp av egen utrustning som kan behövas för att hantera digitala leveranser. Att moms i de flesta sådana fall behöver läggas får inte bli en ursäkt för att inte driva verksamheten framåt. Det skulle också gå att argumentera för att utbetalning av moms kan motsvara arbetsgivaravgifter vid egen anställning.

Finansiering

Intäkterna förelade sig så här under 2024:

- **Bidrag från stat och region:** 1 125 000 kr
- **Medlems- och arkivavgifter:** 494 199 kr

Bidrag kommuner:

- Halmstad 69 000 kr
- Kungsbacka 65 000 kr
- Varberg 57 600 kr
- Laholm 35 724 kr
- Hylte 11 000 kr
- **Totalt från kommuner:** 279 024 kr

- Uppdrag: 34 740 kr

- **Totalt:** 1 932 963 kr

Kostnader 2024 uppgick till 1 709 137 kr så ett rörelseresultat på 223 826 kr uppvisades.

Det ska förtydligas att totalt utgick under 2024 statligt och regionalt stöd på totalt 2 723 000, varav regionen stod för 1 998 000 kr och staten 725 000 kr. Mellanskillnaden på 1 598 000 är alltså de pengar som stannar inom museistiftelsen.

Vissa större projekt har drivits de senaste åren som Fanprojektet och Beda Hallberg-samlingen. Då har ansökningar beviljats från Sparbanksstiftelsen Varberg och Region Halland tillförde också extra finansiering för fanprojektet.

När det gäller medlemsintäkter och andra avgifter har föreningen åren efter starten 2021 arbetat med att samordna avgiftsstrukturen. Idag är medlemsavgiften låg. 100 kr per medlem samt 300 kr per deponerad hyllmeter för de medlemmar som äger sina arkiv (och inte gett dem som gåva till arkivet). I den avgiften ingår förutom årlig hyra, framtagning till medlemmarna, forskarservice, hantering vid inleveranser (mottagning och uppackning) samt ordnande och förtecknade av materialet.

Uppdrag genomförs i ganska liten omfattning men delar av lokalerna som hyrs i Fackets hus i Halmstad hyrs ibland ut till andra aktörer.

Verksamheten har sedan starten 2021 uppvisat ett ekonomiskt överskott på ungefär 300 000 kr per år. Dessa medel har av Stiftelsen ansetts vara fondering för framtida behov. Region Halland införde 2023 ett uppdaterat regelverk och en genomarbetad struktur för sitt arbete med och uppföljning av kulturstöd. Inför 2023 skrevs även nya överenskommelser fram med förtydligande villkor, bland annat gällande eventuella överskott. Vid uppföljningen av 2023 års verksamhet framkom att överskott genererats och Regionen efterfrågade då en förklaring till detta. Utifrån den förklaring som gavs inleddes en dialog med Stiftelsen Hallands läns museer som Regionen tecknat avtal med och därefter inkluderades Arkiv Halland i dialogen. En serie möten har sedan dess genomförts, vilket resulterade i att skapa ovan nämnda trepartsöverenskommelse samt genomförande av en extern utredning (det vill säga denna) för att utvärdera hur enskild arkivverksamhet bedrivs och få förslag på hur den skulle kunna utvecklas. Processen inleddes vid det årliga uppföljningssamtalet mellan regionen och läns museichefen, Stiftelsen och Länsarkivarien i juni 2024. Region Halland har efter detta, den 6 augusti 2025, förtydligat att utbetalt verksamhetsstöd ska användas det år stödet utbetalas.

Länsarkivarien har framfört önskemål att det skulle förenkla om hela det offentliga bidraget kom från regionen men regionen anser att det är bättre att bidragen kommer direkt från kommunerna så att de blir mer medvetna om att Arkiv Halland existerar (vilket då kan också ses som marknadsföring).

Samtliga regionens sex kommuner bidrar med ekonomiskt stöd. Länsarkivarien uppfattar att det sannolikt skulle gå att få högre bidrag från kommunerna.

Utredarens synpunkter gällande Arkiv Hallands finansiering

Arkiv Hallands verksamhet har sedan starten 2021 årligen visat överskott som motiverats utifrån fondering för framtida behov. Regionen har förtydligat att samtliga bidragsmedel ska användas under förevarande verksamhetsår. Det kan finnas tillfällen då tillfälliga fonderingar kan behöva göras för att klara särskilda satsningar kommande verksamhetsår. Då bör så kunna ske om detta motiveras och förklaras i en kommande verksamhetsplan och kulturplan.

Det är inte troligt att bidraget från kommunerna skulle kunna administreras via regionen. Stat-region-kommun är olika politiska nivåer som tar in och fördelar sina egna skatteintäkter.

Positivt är att samtliga sex kommuner bidrar i varierande grad och Länsarkivarien uppfattar att det i framtiden sannolikt skulle kunna gå att äska mer medel från kommunerna.

En reflektion är att Länsarkivarien ser det som svårt att få god överblick över Arkiv Hallands ekonomi ("jag kan inte göra allt"). Detta hänger förmodligen ihop med Länsarkivarirollen i sig och den arbetsbeskrivning som inom ramen för denna ges i Stiftelsens verksamhetsplan. Oavsett i vilken riktning länsarkivarirollen förändras, exempelvis i stället Arkivchef Arkiv Halland, vore det önskvärt att tjänsten ges ett tydligt budgetansvar för den verksamhet som bedrivs inom ramen för Arkiv Halland. Och möjlighet att tidsmässigt möta det ansvaret.

Finansieringen skulle stärkas om en större del av intäkterna kom från tjänster gentemot medlemmar och andra aktörer. Exempelvis att avgift tas ut i samband med leveranser, uppordning eller annan hantering av arkiven. Som exempel kan nämnas att Arkiv Halland har tagit emot leveranser av arkiv från kommunarkiv, exempelvis från Falkenberg. Kanske skulle en sådan leverans kunna betinga både en löpande depositionsavgift (kommunen slipper annars en kostnad) och avgifter i samband med att leveransen sker? Även små uppdrag borde kunna göras gentemot deponerande medlemmar. Uppsökande verksamhet till tänkbara framtida deponenter skulle också kunna göras. Det borde finnas ett värde, för både nuvarande och potentiella deponenter, i att få hjälp med arkivfrågor och även en avgift för att ordna- och förteckna arkiv.

Lokaler

Lokaler är eller blir en fråga som behöver lösas i takt med att nya leveranser av fysiskt material, från existerande och nya medlemmar. Även om medlemmarnas information blir digital finns det fortsatt ett stort behov av fysiska arkivlokaler.

I Varberg är det bra skick på arkivlokalerna och de följer Riksarkivets rekommendationer för arkivlokaler. Det gör däremot inte arkivlokalerna i Fackets hus i Halmstad, som tyvärr inte är anpassade för att fungera som arkivlokaler, och saknar egen klimatanläggning som kan reglera temperatur och luftfuktighet. Lokalerna i Varberg har begränsade möjligheter för expansion och det är svårt att bygga ut i anslutning till befintliga lokaler på grund av områdets känslighet.

Även arbetsmiljön i Halmstad upplevs som dålig då det är små dörrar, svårt att få in leveranser och flera trappor.

Utrymmen för forskare, dvs läsesal, pentry osv håller bättre standard i Varberg än i Halmstad men de senare lokalerna bedöms som acceptabla.

Det förs diskussioner inom styrelsen kring det framtida lokalbehovet men i nuläget ser man ingen tydlig lösning, bland annat med hänvisning till de ekonomiska möjligheterna.

Utredarens synpunkter gällande Arkiv Hallands lokaler

Styrelsen för Arkiv Halland behöver tillsätta en lokalgrupp som arbetar systematiskt och långsiktigt med frågan och de behöver ta fram en lokalstrategi som sträcker sig exempelvis tio år framåt och som innefattar ett estimat på leveransbehovet.

På sikt kommer lokalerna i Halmstad behöva rustas upp med egen klimatanläggning eller så behöver man flytta till nya anpassade lokaler som uppfyller Riksarkivets krav och som klarar den framtida expansionen.

En annan möjlighet som inte prövats skulle kunna vara att samlokalisera med något kommunarkiv eller varför inte med Regionens eget arkiv, som ligger i Halmstad. Ett ytterligare alternativ är att samarbeta kring arkivlokaler med aktörer i angränsande län.

Arbetsmetoder

I arkivverksamhet som tar emot depositioner från olika arkivbildare regleras normalt den framtida hanteringen av det inkomna materialet, som vilka som får tillgång till materialet, i så kallade depositionsavtal. En enklare variant av depositionsavtal tillämpas inom Arkiv Halland.

Det har i de tidigare organisationerna funnits olika arbetssätt vid utlämnade av handlingar, när det ska forskas på materialet. I Varberg har man i depositionsavtalen gjort allt material som hanteras av arkivet öppet för forskare utan att den deponerande medlemmen behövt tillfrågas. I Halmstad, främst från det upphörda företagsarkivet, tillämpades modellen att de deponerande medlemmarna skulle godkänna forskarförfrågningar. Vad man då gjorde var att lämna kontaktuppgifter till den aktuella medlemmen dit forskaren fick vända sig direkt med begäran om återkomst till arkivmaterialet.

En annan skillnad som upptäcktes efter bildandet av Arkiv Halland var att de tidigare organisationerna haft olika kunnande i arkivvetenskap. De har ordnat och förtecknat arkiven på olika sätt, exempelvis i hur de räknat volymer. Detta är ett problem man är medvetna om och arbetar aktivt för att rätta till.

Medarbetarna har haft olika nivåer av kompetens för att kunna utföra traditionella arkivariesysslor. Vissa har ingen utbildning mer än kortare kurser exempelvis hos Regionarkivet i Göteborg.

Medarbetarna upplever emellertid att kompetensen ökat sedan grundandet av Arkiv Halland och att en ytterligare arkivarie anställts.

En stor andel av arkiven är ordnade- och förtecknade och finns tillgängliga i den nationella arkivdatabasen (NAD).

Utredarens synpunkter gällande Arkiv Hallands arbetsmetoder:

Depositionsavtalet bör utvecklas så att det tydligare framgår ansvar vid depositioner, avgifter som tas ut i samband med nya leveranser, vad som ingår i grundavgift och när det tillkommer extra avgifter exempelvis vid inventeringar, ordnande och förtecknande. Här kan tillämpas olika avgiftsnivåer, för t ex föreningar jämfört med företag.

Depositionsavtalen behöver kompletteras med personuppgiftsbiträdesavtal som fastslår att det är arkivägaren som ansvarar för GDPR men att informationen hanteras av Arkiv Halland och att Arkiv Halland följer Riksarkivets föreskrift (RA-FS 2024:8) som ger enskilda arkivbildare och enskilda arkivinstitutioner laglig grund för behandling av personuppgifter för arkivändamål av allmänt intresse. Föreskrifterna kompletterar nationellt EU:s dataskyddsförordning.

Det behöver införas en enhetlig rutin vid utlämnande av handlingar. I de fall det finns aktiva deponenter behöver de alltid tillfrågas (särskilda villkor eller tidsfrister innan ett arkiv kan öppnas bör undvikas så långt som möjligt). Allra bäst är att tillämpa en enhetlig rutin med tillståndsgivare som godkänner om material får lämnas ut inom organisationen eller externt till forskare eller andra.

En rutin där deponerade medlemmar tillfrågas vid förfrågningar får som positiv sidoeffekt att medlemmarna inte bara vet vilken rörelse som sker i deras arkiv utan att de påminns om att de har ett arkiv över huvud taget. Det kräver dock att verksamheten håller registret över kontaktpersoner uppdaterat.

En bättre metod än att ge forskare kontaktuppgifter direkt till medlemmarna vore att i stället Arkiv Hallands personal hanterar tillstånden och har kontakten med tillståndsgivaren.

En gemensam metod kring ordnings- och förteckningsarbeten behöver tas fram. Den behöver också anpassas för att kunna redovisa och förteckna digitalt material.

Arkivbestånd

Både förenings- och företagsarkiv är representerade i bestånden hos Arkiv Halland, även om det är en stor övervikt på föreningar. 884 av 3 341 hyllmeter hanteras som depositioner, dvs arkivbildaren/arkivägaren fortsätter äga och betala för förvaring och hantering av sina arkiv. Övriga arkiv ägs av Arkiv Halland. Arkiven består företrädesvis av arkivhandlingar (protokoll, korrespondens, fotografier med mera) men det finns även i vissa fall föremål (såsom fanor).

När det gäller typer av arkiv så dominerar naturligt nog material från de traditionella folkrörelserna. Representeranter för styrelsen pekar på att näringslivsarkiven är underrepresenterade och att hembygdsrörelsen borde knytas närmare som medlem och potentiell deponent av det material man förvaltar då det är pusselbitar som idag saknas bland bestånden. Det har också ansetts viktigt att få in arkiv från idrottsrörelsen och jordbrukets föreningar då Halland är ett idrotts- och jordbrukslandskap.

Länsarkivarien och personalen menar att det idag helt saknas arkivmaterial från nya typer av rörelser såsom HBTQAI-rörelsen eller invandrarföreningar och även handlingar från frikyrkor är underrepresenterat.

Representeranter från Arkiv Halland pekar på att eftersom det finns en vana hos människor kopplade till de traditionella folkrörelserna att ta hand om arkiv är det fortfarande de som dominerar

och det skulle krävas en annan ansats gentemot HBTQAI- eller invandrarföreningar då de kanske inte litar fullt ut på hur informationen hanteras eller har liten kunskap om den svenska arkivtraditionen som ju också markant skiljer sig åt om det handlar om enskilda arkiv eller om offentliga arkiv. Samma sak när det gäller att uppvakta företag. Där är både personal och styrelseledamöter medvetna om att det kan krävas ett mer kommersiellt angreppssätt än vad verksamheten är van vid.

Utredarens synpunkter på arkivbestånd hos Arkiv Halland

För att få in bestånd från underrepresenterade grupper skulle det krävas dels en annan typ av marknadsföring. Personalrepresentanterna är själva inne på att skapa en annan synlighet i lokalsamhället där de grupperna finns. Exempelvis är Andersberg i Halmstad där Rörelsens hus ligger ett invandrat område som årligen anordnar en festival där Arkiv Halland skulle kunna närvara. Förslagsvis försöker man nå dessa grupper genom särskilda projekt till en början.

Det finns också arenor som mer är av karaktären nätverk eller forum på webbplatser och sociala medier och som inte alls fångas upp av de traditionella arkivaktörerna. Exempelvis skulle samarbeten kunna ske med Göteborgs universitet som genomför utbildningar i Arkivaktivism, vilket skulle kunna definieras som material som samlats in som särskilda aktioner som genomförs i realtid, eller kanske projekt tillsammans med KvinnSam på samma universitet? En annan metod skulle kunna vara att genomföra intervjuer med nyckelpersoner som man tycker representerar viktiga underrepresenterade målgrupper och sedan arkivera dessa med särskilda villkor för framtida forskning.

Styrelsen och länsarkivarien behöver vidare sätta upp en målbild för hur fler företag ska bli deponenter och hur detta arbete ska ske. Metodomständigt kan det behövas en annan form av nätverkande och kanske ett tjänstepaket som kan erbjudas. I så fall behöver kunskapen kring försäljning, konsultverksamhet och offertskrivande stärkas. En möjlig väg framåt med små- och medelstora företag som vill dokumentera sin historia men som saknar resurser till större insatser eller som inte vill löpande betala för förvaring av arkivhandlingar kan vara att erbjuda dokumenterande intervjuer med nyckelpersoner (ägare, vd:ar eller andra högre tjänstemän) eller att erbjuda att endast ett begränsat representativt urval av handlingar föreslås för bevarande. Utredarens erfarenhet är att detta är långsiktigt arbete: det tar tid att vinna företags förtroende så de vågar och förstår fördelarna med att lämna ifrån sig arkivhandlingar.

Målgrupper, utåtriktad verksamhet och marknadsföring

Målgrupperna för Arkiv Halland finns angivna i föreningens stadgar "samla, inventera, bevara, vårda och tillgängliggöra arkivalier från enskilda arkivbildare". Man ska också "väcka intresse för och bedriva lokalhistorisk forskning".

Arkiv Halland har i nuläget 459 medlemmar. Medlemmar kan vara både organisationer och enskilda personer (4 stycken 2025). Dessa bjuds in till årsmötet och till övriga aktiviteter men det sker i nuläget ingen särskilt riktad verksamhet till medlemmarna.

Arkiv Halland har sedan tillkomsten 2021 inte haft någon särskild strategi för marknadsföring och utåtriktad verksamhet. Arbetet har fortsatt i princip som det gjordes i de tidigare organisationerna, som föregick Arkiv Hallands tillkomst. Föreningen har en välgjord och tilltalande webbplats och ett konto på Instagram som varvar nyheter inom verksamheten med presentation av intressant och spännande arkivmaterial.

Ingen särskild medlemstidning eller årsskrift ges ut.

Likt andra arkivinstitutioner deltar man alltid med hög ambitionsnivå vid den årliga nationella *Arkivens dag* där ett nationellt tema bestäms och arkiv över landet försöker hålla öppet för visningar, utställningar och föredrag.

I verksamheten sker i övrigt en del utåtriktad verksamhet. Länsarkivarien blir inbjuden av medlemmar och andra aktörer att hålla föredrag, ge råd och prata arkivfrågor.

Forskare är den vanliga benämningen på besökare som söker något i arkiven. Det behöver inte innebära akademiskt knutna forskare utan innefattar alla som fått tillstånd av arkivägaren då det krävs. Öppettider för forskare som besöker någon av läsesalarna är tisdagar och torsdagar 10.00-16.00. Detta bedöms av personalen vara lagom utifrån de framtagna volymer som görs (283 st under 2024). Den nationella arkivdatabasen (NAD) som sköts av Riksarkivet dit Arkiv Halland rapporterar in sina arkivförteckningar är ett viktigt redskap för att nå ut till forskare.

Utredarens synpunkter på Arkiv Hallands målgrupper, utåtriktad verksamhet och marknadsföring

En grundläggande fråga är såklart vem som är målgrupp för Arkiv Hallands verksamhet. Det finns en form av svar i föreningens stadgar att man ska:

”[...] samla, inventera, förteckna, bevara, vårda och tillgängliggöra arkivalier från enskilda arkivbildare. Arkiv Halland har även till ändamål att väcka intresse för och bedriva lokalhistorisk forskning med utgångspunkt från de i arkivet bevarade arkivalierna. Föreningen skall ge råd och service i arkivfrågor. Föreningen skall sträva efter samarbete och samverkan med andra institutionen och organisationer inom och utom länet avseende arkivfrågor samt lokal- och regionalhistorisk forskning”

Å andra sidan kan det tyckas att det är lätt att då glömma bort att man är en medlemsorganisation som borde finnas till för sina medlemmar. Ett talande exempel på det är att inga särskilda riktade medlemsaktiviteter genomförs förutom årsmötet. En arkivverksamhet som bedrivs som medlemsorganisation borde ha följande målgrupper (rangordnade):

1. De befintliga medlemmarna (medlemsnyttan)
2. De som ännu inte är medlemmar (framtida medlemsnytta)
3. Andra som kan ha intresse av arkivbestånden (egentligen forskning)
4. Samarbetsorganisationer som kan ha nytta av Arkiv Hallands verksamhet (i denna kategori finns Stiftelsen som kan dra nytta av att föreningen indirekt bekostar tjänster med arkivariekompetens men också material som ägs eller förvaltas av Arkiv Halland).

Det kan finnas en risk med att tillåta både organisationer och enskilda personer som medlemmar. En intressegrupp kan relativt lätt samla röstberättigade deltagare till en årsstämma, rösta igenom ersättning av sittande styrelse med egna kandidater, och därifrån styra om verksamheten. Detta kan till del bemötas genom förskjutna mandatperioder för styrelsens medlemmar. Helst bör enskilda medlemmar hanteras som stödjande medlemmar men utan rösträtt på årsstämman.

Ett större problem är att när länsarkivarien genomför utåtriktad verksamhet sker det utifrån rollen som länsarkivarie. Det riskerar att bli en tveksam varumärkeskoppling till organisationen Arkiv Halland. Vilken hatt har man när man representerar olika organisationer? Allmänhetens kunskap om arkiv är redan lågt så det blir extra viktigt att tänka strategiskt kring marknadsföring. Titeln i sig har å andra sidan uppfattats som en expertroll för arkivfrågor i länet, i alla fall de senaste tio åren.

Särskilda marknadsföringsinsatser skulle också, som kommenterats ovan, göras gentemot de grupper som idag är underrepresenterade i arkiven.

För att marknadsföra sig gentemot företag kan en väg framåt vara att knyta samarbeten med regionala näringslivsföreningar och att närvara med presentationer vid företagarfrukostar och andra sammanhang där länets företag samlas. Direktkontakt med identifierade företag rekommenderas också varmt.

Vad gäller tillgänglighet för forskare finns det olika uppfattningar. Någon från styrelsen menar att denne vet att det finns många som anser att öppettiderna är för ogenerösa och att det ibland kan upplevas som krångligt. Personalen anser emellertid att det fungerar bra och att de inte har några problem med att ta emot forskare andra dagar än tisdagar eller torsdagar om så krävs. Bedömningen är att med de begränsade personalresurser som finns behöver öppettider för forskare av nödvändighet hanteras ungefär som görs idag. Som tidigare påpekats skulle en forskarrepresentant i styrelsen kunna ses som ett sätt att marknadsföra sig gentemot forskarvärlden.

Totalt är bilden att Arkiv Halland skulle kunna öka sina marknadsföringsinsatser men att det först behöver klargöras vilka som är målgrupper och mottagare av sådana. Det vore också önskvärt att varumärket Arkiv Halland stärks som den organisation som representerar det enskilda kulturarvet i länet och att dess viktiga arbete blir synligare.

Arkivpedagogik

Ett område som utvecklats mycket inom arkivvärlden de senaste 25 åren är arkivpedagogiken. Med tiden har skola (och då främst grundskola och gymnasium) kommit att bli den självklara målgruppen för att öka kunskapen om innehållet i arkiven. Många av landets arkivinstitutioner, både offentliga och enskilda, har numera särskilda arkivpedagoger anställda. Den huvudsakliga arbetsuppgiften är att tillgängliggöra arkivmaterial för skolor och en vanlig ingång är att erbjuda pedagogiskt arbete kring källkritik. Pedagogen gör då ett urval som anpassas till målgruppens ålder och behov, vilket kan vara allt från förskolebarn till högskolestudenter eller pensionärer på stödboenden. Ibland skickar arkiv ut så kallade arkivväskor med kopior av källmaterial och lärarhandledningar som tagits fram för att kunna användas utan arkivpedagogens närvaro. Annat som kan ingå i arkivpedagogens arbetsuppgifter är att producera digitalt utformade övningsuppgifter, artiklar riktat mot målgrupp eller att hålla speciellt anpassade föredrag om innehållet i arkiven.

I nuläget finns inget särskilt pedagogiskt program eller erbjudande gentemot skolklasser hos Arkiv Halland. Däremot hör lärare av sig för visningar och då ordnas sådana. Oftast har det blivit en introduktion till Arkiv Halland och i vissa fall har man samarbetat med lärare om att ge tips kring möjliga uppsatssämnen som kan baseras på arkivmaterial. I nuläget har flest besök tagits emot i Varberg men nästa inga sådana besök görs i Halmstad. En stor vilja finns att kunna ta emot fler gymnasieklasser och lärare men det har upplevts som svårt att hinna med utifrån de begränsade resurser föreningen har.

Synpunkter från utredaren gällande arkivpedagogik

Det anges i Hallands kulturplan 2025–2028 att de enskilda arkiven ”används av invånare, elever, forskare och yrkesverksamma kulturskapare för att utforska den gemensamma historien och skapa nya sammanhang”. Visserligen uppfylls detta mål idag men det vore önskvärt att höja ambitionsnivån gällande utveckling av arkivpedagogik i Halland.

I Varberg sker såklart redan stora mängder skolbesök till det kulturhistoriska museet men samtidigt erbjuder Arkiv Hallands arkivbestånd ett helt annat perspektiv som borde vara av stort intresse för skolor. En fördel med att vara så tätt kopplat med ett museum skulle kunna vara tillgången till pedagogisk kompetens. Om Stiftelsen även i framtiden ska fördela personalresurser åt Arkiv Halland borde en satsning göras föra att bygga ett program för arkivpedagogik baserat på Arkiv Hallands bestånd. Ett annat alternativ skulle vara att hitta ett samarbete med en deltidsanställd lärare som arbetar med dessa frågor åt Arkiv Halland.

Det finns en outnyttjad potential för skolverksamhet i lokalen i Halmstad. Där finns en föreläsningssal i Rörelsens hus och möjligen ytor att anordna utställningar på. I Halmstad finns också mer material från företag vilket skulle kunna vara ett särskilt tema om man sätter ett arkivpedagogiskt program. Halmstad är också Hallands största kommun med mängder av gymnasieskolor.

Digital arkivering och digitalt tillgängliggörande

En stor utmaning för alla arkiv, offentliga som enskilda, har de senaste 20 åren varit samhällets snabba digitalisering. Den påbörjades redan under 1990-talet men i många fall har det dröjt innan enskilda arkiv satt strategier för hur digitalt skapad – eller ”digitalt född” – information ska hanteras. Ibland har det handlat om brist på IT-kompetens men också att det finns en naturlig fördröjning innan information som skapats hos medlemmarna behöver levereras. Det är rimligt att anta att information därmed redan försvunnit, även om viss typ av traditionell arkivinformati- on såsom årsmötesbeslut, remisser, styrelsens handlingar och årsredovisningar har fortsatt hanteras på papper i väntan på lösningar med digitala signaturer. Sådana finns det emellertid nu en uppsjö av och vanan att arbeta papperslöst har ökat exponentiellt vilket gör att tidsutrymmet för enskilda arkiv att skaffa strategi, metod och handlingsplaner för digital arkivering minskar.

Även om bevarandemålet för arkivinstitutioner såklart är detsamma för såväl analogt som digitalt arkivmaterial krävs det delvis andra metoder. För att korrekt bevara analoga arkiv ställs stränga krav på arkivlokaler utifrån skydd mot intrång, fukt- och vatten och brand. För att bevara digitalt fött arkivmaterial krävs kunskaper i IT, IT-infrastruktur, databaser samt vilka metoder som behövs för att beskriva informationen och kunna hämta och komplettera med rätt metadata för att kunna garantera autenticitet och äkthet. Även om man då och då flyttar arkivmaterial eller byter fysiska depåer sker egentligen ingenting med de enskilda handlingarna/dokumenterna. För att hantera digitala arkiv behövs däremot kunskaper om standardiserade filformat och framtida migreringsstrategier eftersom informationen löpande behöver flyttas över till nya uppdaterade filformat. Dessutom behöver med viss regelbundenhet utifrån tekniska begränsningar och generationsskiftet både filer och metadata flyttas mellan olika system och lagringsutrymmen.

Arkiv Halland har sedan starten 2021 haft synsättet att det här är en större fråga som de inte kan lösa själva. De menar att regionen och även Stiftelsen behöver se att det kommer krävas särskilda satsningar avseende IT-utrustning, infrastruktur och kompetens. Både styrelsen och länsarkivarien betonar att det är omöjligt för en så liten förening att gå i täten för dessa frågor och har därför valt en linje att det är bättre att avvakta och omvärldsbevaka hur andra arkivaktörer löser frågan. De pekar också på att det idag bara finns några få enskilda arkivföreningar i Sverige som jobbar med digital arkivering.

Arkiv Hallands ordförande anser att det är en fråga som behöver lösas nationellt exempelvis av Riksarkivet och kanske samordnas åt regionala arkiv av Svenska Arkivförbundet.

I viss omfattning har Arkiv Halland redan fått förfrågningar att ta emot digitalt material men då har det lagts tillsammans med övrigt fysiskt arkivmaterial på cd eller dvd-skivor. I andra fall har man avvisat digitala leveranser.

Det initiativ som tagits av Arkiv Sörmland med flera, kallat Enskilda e-arkivet (EEA), har hittills bedömts som för kostsamt för Arkiv Halland att ansluta sig till.

En närliggande fråga är digitisering, dvs digitalisering (eller ”scanning” i vardagsspråk) av analogt material och tillgängliggörande av digitiserat arkivmaterial. Här finns bättre förutsättningar. Dels har Arkiv Hallands arkivarier god kunnskap i området, dels finns det bra kompetens, verktyg och erfarenhet inom Stiftelsen. Museerna arbetar med verktyget Primus för registrering av föremål. Primus är kopplat till DigitaltMuseum, en webbplattform som först utvecklades i Norge men som också finns i en svensk version med svenska museer som användare. Huvudsakligen registrerar

museerna fotografier av föremål som ingår i samlingarna men här kan även fotografier och digitaliserade arkivhandlingar laddas upp. Till viss del har Primus och DigitaltMuseum använts av Arkiv Halland då det laddats upp föremål från exempelvis fansamlingarna och Beda Hallbergssamlingen. Dock har man hållit tillbaka på att publicera andra redan digitaliserade fotografier och filmer utifrån att man då skulle behöva betala en större andel av Primus licens till Stiftelsen men också en uppfattning att man inte har tillräckligt med personalresurser för att lägga in skannade fotografier eller digitaliserad film.

Utredarens synpunkter gällande digital arkivering och digitalt tillgängliggörande:

Även om det går att hålla med att det kommer krävas extra resurser och annan kompetens för att hantera digitalt fött material bör Arkiv Halland inte sitta och vänta. En början borde vara att dra nytta av att man delar lokaler och personal med Stiftelsen. Även museerna har behov av att långsiktigt kunna hantera digitalt fött material och inte minst digitaliserat arkivmaterial. Museerna har ett gemensamt verksamhetsstöd som innefattar IT. Här borde finnas tillräcklig kompetens för att kunna hantera i alla fall grundläggande leverans och lagring av filmsamlingar.

Förslagsvis ges Arkiv Halland ett skyddat serverutrymme med normal back-up där mottagna digitala handlingar kan förvaras.

Några extra datorer borde kunna köpas in som inte är inkopplade på det vanliga nätverket där leveranser kan tas emot och bearbetas innan materialet tas in på gemensamma servrar. Det är absolut ingen total lösning men det är bättre att börja kunna ta emot leveranser. Det skulle exempelvis gå att utarbeta en standard för vad levererande föreningar eller företag måste stå för, exempelvis vilka filformat som godkänns eller vilken metadata som det finns ett minimikrav på. I samband med sådana leveranser borde det också vara möjligt att ta ut extra avgifter.

Ett annat alternativ är att ansluta sig till Enskilda e-arkivet (EEA) där Arkiv Sörmland, Föreningsarkivet i Västernorrland och Folkrörelsearkivet i Uppsala samarbetar och som erbjuder olika kostnadsnivåer för anslutna föreningar. Inom ramen enskilda e-arkivet ges både digitalt bevarande och en presentationsyta för digitaliserat arkivmaterial.

Frågan kring hur digitaliserat arkivmaterial idag hanteras är till viss del komplex. Å ena sidan finns det möjlighet att dra nytta av Stiftelsens licens på Primus/DigitalMuseum men samtidigt råder oklarhet hur mycket material Arkiv Halland får ladda upp. Här behövas en tydligare överenskommelse med Stiftelsen kring vad som kan och får publiceras ut på Primus/DigitaltMuseum utifrån befintligt samarbete. Arkiv Halland hanterar redan digitaliserade fotosamlingar – och de borde redan tillgängliggjorts.

Det borde också gå att mot betalning erbjuda medlemmarna att digitalisera alla eller urval av de fotografier eller filmer som ingår i respektive arkivdeposition. Scanningsutrustning finns och mu-seet har dessutom utrustning för att digitalisera film.

Om Hembygdsrörelsen, Arkivförbundet och beredningsplanering

Hembygdsrörelsen i Hallands syn på enskilda arkiv

En viktig aktör för hantering av enskilda arkiv i länet vid sidan av Arkiv Halland och Stiftelsen är hembygdsrörelsen. Hallands hembygdsrörelse skiljer sig från andra delar av landet i det att de inte är organiserade i ett länsförbund. I stället finns ett råd bestående av representanter från länets sex hembygdslokaler (en per kommun). Totalt finns idag 76 hembygdsföreningar i Halland med runt 22 000 medlemmar. En hembygdsrådgivare som hjälper och koordinerar föreningarna finns anställd hos Hallands bildningsförbund med finansiering från Region Halland.

Arkiv i varierande mängder förvaras i de byggnader hembygdsföreningarna ansvarar för. Hembygdsrörelsen förespråkar till sin natur en närhetsprincip och samma sak gäller i synen på arkivmaterial: det ska finnas nära och tillgängligt för respektive förening. Samtidigt finns en insikt i att det finns ett problem i just förvaringen av arkivhandlingar. För långsiktigt bevarande krävs arkivlokaler som uppfyller Riksarkivets normer och många arkiv kan på sikt riskera att bli förstörda. I nuläget upplever hembygdsrådgivaren att denne får ett väldigt bra stöd i dessa frågor av länsarkivarien. Strategin har varit att tillsammans erbjuda möjlighet till utbildningar för att öka kunskapsnivån i vad som krävs för att långsiktigt hantera arkivhandlingar och föremålsvård. Dock saknas det, som så många gånger, pengar för att kunna arbeta optimalt enligt hembygdsrådgivaren.

En lösning som hembygdsrådgivaren pekar på är att det bland hembygdsföreningarna finns en större vilja att lämna ifrån sig arkivhandlingar om dessa först digitaliserats. Varje hembygdsförening i Sverige kan numer använda sig gratis av den gemensamma hembygdsportalen som tillåter en lagringsmängd på max 10 GB, vilket i många fall bedöms som tillräckligt. I Halland har hembygdsrörelsen också erbjudit sommarjobbade ungdomar arbete där bland annat digitalisering – scanning – av arkivhandlingar utförts. Satsningen möjliggjordes via Region Hallands årliga satsning *Framtidskraft*, ett sommarjobbprogram för ungdom mellan 16 och 19 år.

I övrigt ser hembygdsrådgivaren positivt på den verksamhet som bedrivs inom ramen för Arkiv Halland och inom Stiftelsen. Förändringen till den nya organisationen 2021 har varit till godo.

Utredarens synpunkter gällande Hembygdsrörelsen i Hallands syn på enskilda arkiv:

Om inte närhetsprincipen varit så viktig hade bästa lösningen för hembygdsföreningarna varit att lämna över arkiven till Arkiv Halland för bästa möjliga vård och även ökade möjligheter för tillgängliggörande av detta material för forskning. Detta skulle också stärka Arkiv Hallands roll som regionalt enskilt arkiv. Kanske kan fortsatta digitaliseringar med hjälp av sommarjobbare eller liknande vara en väg framåt att övertyga föreningarna för att gradvis öka sitt engagemang i Arkiv Halland. Enligt Region Halland, och då förvaltningen Kultur och skola, skulle de vara öppna för dialog kring önskemål om sommarjobbare för detta syfte i framtiden.

Svenska Arkivförbundets syn på enskilda i arkiv i Halland

Svenska Arkivförbundet bildades 2017 efter en sammanslagning av två paraplyföreningar för regionala enskilda arkivföreningar: Folkrorelsernas Arkivförbund (FA), verksamt sedan 1968, och Näringslivsarkivens Förening (NAF) grundat 1986. Det tidigare synsätt, där ideologiska skillnader lett till två olika branschförbund, hade gradvis lösts upp över tid och möjliggjort sammanslagningen. Delvis hade föreningarna samma medlemmar i och med att lokala folkrörelsearkiv och näringslivsarkiv gått samman över tid och man brottades med samma problem som många andra föreningar, inte minst tillsättning av aktiva styrelseledamöter. Båda föreningarna fick

statliga anslag för att vara remissinstans och kunna driva frågor om enskild arkivverksamhet. Denna roll sköts nu i stället av Svenska Arkivförbundet, som sedan 2022. även har en anställd generalsekreterare som driver verksamheten.

Svenska Arkivförbundet ser som sin uppgift att arbeta med lobbying och påverkan, företräda den enskilda arkivsektorn och putta andra aktörer framför sig i rätt riktning snarare än att vara en utförarorganisation, exempelvis gällande digital arkivering. Generalsekreteraren menar att det är viktigt att trycka på att det är just detta som är Arkivförbundets roll för att inte skapa förväntningar som går utanför vad som är möjligt. Ibland har medlemmar t ex efterfrågat att Arkivförbundet utfärdar kvalitetsstämpling av leverantörer för e-arkiv, vilket förbundet då ansett gått ut- anför uppdraget. På samma sätt pekar generalsekreteraren på att det vore önskvärt att Riksarkivet gick ut med en omvänd avsiktsförklaring som tydliggör att myndigheten i nuläget inte har något ansvar för enskilda arkiv, särskilt avseende digital arkivering. Däremot är Svenska Arkivförbundet väl medvetna om att e-arkiv ses som en svår fråga organisatoriskt, ekonomiskt och avseende teknisk kompetens hos medlemmarna.

Svenska Arkivförbundet har inga synpunkter på hur arkivverksamhet är organiserade i olika län, det viktiga är att det ska finnas goda möjligheter för både föreningar och företag att arkivera i hela landet. Generalsekreteraren pekar emellertid på att den förändring som gjordes i Halland 2021 med start av Arkiv Halland har varit till godo för länets enskilda arkivverksamhet. Generellt uppmuntrar Svenska Arkivförbundet fler regionala arkivcentrum och sammanslagningar till större enheter. Generalsekreteraren pekar emellertid på en risk i Arkiv Hallands nuvarande organisation, där Museistiftelsen har arbetsgivaransvaret. Det finns avgörande skillnader mellan en musei- och en arkivverksamhet. Exempelvis bygger ett museums förvärvspolicy på behovet att prioritera, ett behov att smälta ner. Ett enskilt länsarkiv ska däremot ha ett brett perspektiv gällande förvärv; alla aktörer inom civilsamhället behöver vara välkomna. Det är viktigt för legitimiteten och en del av ett demokratiskt kulturarv. Vad händer om läns museet prioriterar bort arkivet med hänvisning till att det inte ingår i kärnverksamheten?

Generalsekreteraren ser också ett potentiellt varumärkesproblem för Arkiv Hallands representer, vem är man och vem representerar man? I förlängningen kan detta också bli ett förtroendeproblem. Generalsekreteraren menar att kunskap är makt, kunskap är information och information är arkiv. För den som ska lämna ifrån sig arkiv kan detta vara avgörande. Som helt fristående organisation skulle sannolikt Arkiv Halland kunna drivas tydligare och undvika framtida organisatoriska förändringar inom Stiftelsen som annars skulle kunna innebära en risk. Generalsekreterarens medskick blir att även om det etablerade samarbetet mellan Arkiv Halland och Stiftelsen fortsätter är det viktigt att Arkiv Halland fortsätter som eget varumärke som signalerar en trovärdig institution dit arkiv kan lämnas både som deposition och gåva. Detta är en stolthet som alla enskilda arkivinstitutioner behöver känna.

Ett annat område som Svenska Arkivförbundet lyfter fram är behovet av synlighet. Det är viktigt att kunskapen om enskilda arkiv och vilken betydelse de har ökar. Med det sagt skulle Arkiv Halland kunna vara ännu bättre på att kommunicera nyttan av verksamheten. Slutligen tycker generalsekreteraren att Arkiv Halland är en välskött organisation och att det är modigt av regionen att granska och utvärdera verksamheten.

Riksarkivets syn på enskilda arkiv och beredskapsplanering

Riksarkivets är statens myndighet för arkivverksamhet. Det innebär att de är slutarkiv och tillsynsmyndighet för statliga myndigheters arkivhantering. Uppdraget utgår från Tryckfrihetsförordningen (1949:105) som stadgar att alla medborgare har rätt att ta del av allmänna handlingar. Sedan 1990 har Sverige en arkivlag (1990:782). Den styr myndighetsutövningen och stadgar målen för statlig arkivhantering: rätten att ta del av allmänna handlingar, behovet av information för

rättsskipningen och förvaltningen samt forskningens behov. Den svenska arkivlagen säger inget om enskilda arkiv men i Riksarkivets regleringsbrev anges att Riksarkivet ska dela ut särskilda bidrag till enskilda arkiv (där nämns företrädesvis Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek) och regleringsbrevet säger inget om att Riksarkivet *inte* får ta emot och hantera enskilda arkiv såsom har skett genom åren. Ett exempel på detta är Riksarkivets enhet Göteborg-Lund (tidigare Landsarkivet i Göteborg) som tagit emot stora mängder arkiv från företag, inte minst hanterar man de äldre delarna av Volvos arkiv sedan 2018.

Riksarkivet har en förvärvspolicy för enskilda arkiv (från 20131115, senast uppdaterad 20250124). Denna säger att "det samlade arkivväsendets viktigaste uppgift är att bevara en allsidig, autentisk och relevant dokumentation av samhällsutvecklingen oavsett i vilken sektor den har tillkommit". För att uppnå detta krävs en kontinuerlig omvärldsbevakning och samverkan med den enskilda arkivsektorn. Enligt Riksarkivet är enskilda arkiv en del av kulturarvet och de anser att det är viktigt att ett brett och representativt urval av enskilda arkiv bevaras från hela landet. Till viss del ges utrymme för Riksarkivet själva att förvärva enskilda arkiv, företrädesvis som gåva, även om depositioner förekommer. Riksarkivets synsätt är vanligtvis att de arkiv de tar emot ska vara öppna och tillgängliga för forskning i så hög grad som möjligt.

Nyligen publicerade Riksarkivet en lägesbild för beredskapsplanering (20250206). I den uppmärksammar de behovet, inom samhällets alla sektorer, att arkiv inkluderas i beredskapsplanering, då inte minst informationen i arkiven kan vara samhällsviktig och kulturarv och kulturarvsinstitutioner kan bli måltavlor i händelse av krig.

Riksarkivet pekar också på att den enskilda arkivsektorn kan ha svårt att göra sin röst hörd och få de resurser som krävs. Det är därför viktigt att lyfta utmaningen till "högre instans", dvs beslutsfattare inom medlemsföreningar och stiftelser.

I grund och botten handlar beredskapsplaneringen om tillgång till bra arkivlokaler för att klara sig igenom höjd beredskap och stora kriser, menar Riksarkivet, och lyfter fram sina regelverk kring arkivlokaler. Bra arkivlokaler kan ta många år att få till och det tar tid att ställa dessa i ordning, varför det är viktigt att påbörja ett sådant arbete så snart som möjligt. Det kan också handla om att ge särskilt skyddsvärda arkivbestånd ett särskilt bra skydd vilket kan ske genom evakuering eller undanförsel. För att detta ska vara möjligt i händelse av krig krävs planering och förberedelser för att sjösätta en sådan plan. När det händer är det redan för sent.

Riksarkivet ser fyra områden som behöver prioriteras:

1. Den Nationella arkivdatabasen (NAD). Kunskapen kring vilka arkiv som finns och var är avgörande för arkivsektorn som helhet.
2. Samhällsviktig information. Stora delar av välfärden och andra för samhället viktiga och grundläggande funktioner bedrivs av idag i vissa fall av enskilda aktörer. För dessa gäller inte arkivlagen. Riksarkivet utreder just nu hur sådana som utför samhällskritiska uppdrag ska kunna hanteras i framtiden.
3. Digitalisering. Digitala kopior som förvaras säkert och i flera exemplar ses av Riksarkivet som en viktig beredskapsåtgärd. Exempelvis har förstört arkivmaterial i Ukraina som tack och lov var digitaliserat, påvisat styrkan i detta.

Utredarens synpunkter

Även om Riksarkivets förvärvspolicy för enskilda arkiv inte omöjliggör engagemang för enskilda arkiv är det svårt att se att myndigheten skulle ta täten för att ekonomiskt och organisatoriskt stödja landets enskilda arkivföreningar i arbetet med digital arkivering. Ett sådant engagemang ligger långt ifrån Riksarkivets nuvarande uppdrag.

Arkiv Halland tillsammans med Stiftelsen och Regionen behöver göra en beredskapsplanering för enskilda arkiv i länet. Rent praktiskt kan beredskapsplanering handla om att säkra upp att inte skyddsrum används som arkivlokaler men också att göra en plan för katastrofberedskap som beskriver hur de olika parterna ska agera i händelse av en katastrof. Det kan handla om att definiera de viktigaste delarna i länets samlade arkivbestånd och planera för hur en akut evakuering skulle kunna gå till, men det skulle också kunna vara förberedelser för hur man hanterar material som blir vattenskadat, om brand skulle uppstå eller inbrott i arkiv- eller kontorsutrymmen sker.

Det vore önskvärt att de mest värdefulla delarna av bestånden som hanteras av Arkiv Halland blev digitaliserade. Allt kan inte göras på en gång och att hitta finansiering är inte enkelt. Dock borde en långsiktig plan kunna göras för ett sådant arbete.

I Riksarkivets lägesbild för beredskapsplanering finns också en uppmaning från Riksarkivet att öka dialogen med arkivbildarna (dvs medlemmarna i Arkiv Halland) och göra dem mer medvetna och involverade kring beredskapsplanering.

Omvärldsanalys

Nedan följer sammanställningar av hur andra enskilda arkivinstitutioner i landet arbetar.

Folkrörelsearkivet i Västerbotten

Folkrörelsearkivet i Västerbotten (FAV) är Sveriges största folkrörelse- och föreningsarkiv vad gäller antal arkivbildare och mängden arkivmaterial. De har handlingar från de stora folkrörelserna, från mindre och större föreningar, från länets byar samt släkt- och personarkiv. Däremot hantearas inga företagsarkiv.

Arkivchef Anna Sténs har en museiutbildning och en forskarutbildning. Hon är docent i historia, socialhistoria och miljöhistoria i modern tid museiutbildning. Sténs har ingen arkivarieutbildning men har stor erfarenhet av arkiv från sin tid som forskare.

Fakta kring föreningen/institutionen

Föreningens uppgift är att samla, bevara, tillgängliggöra och tillhandahålla för forskning, handlingar, trycksaker, bilder och föremål från i första hand verksamma eller tidigare verksamma föreningar och folkrörelseorganisationer inom Västerbottens län.

Folkrörelsearkivet är en fristående ideell förening. Den har en arvoderad styrelse, som får enligt uppgift en "symbolisk summa". Styrelsen består av representanter från förenings- och folkrörelsesidan och från anslagsgivarna, dvs representanter från Skellefteå och Umeå kommun och regionen, samt en facklig personalrepresentant. Styrelsen har ingen forskarrepresentant. De har arbetsgivaransvar, men är inte en arbetande styrelse. De har insyn i verksamheten och följer arkivets arbete. Dock har en arbetsgrupp tillsatts som jobbar med lokalfrågor. 2024 hade styrelsen 11 ordinarie ledamöter. Föreningarna har också utsett ersättare för de ordinarie ledamöterna.

Föreningens verksamhetsplan följer regionens kulturplan och är detaljerad med kvantifierbara mål. Övergripande mål för verksamheten, delmål och resultat för kunskapsspridning, samverkan för ökad kunskap, resultatbudget, statistik över besökare och evenemang och medianedslag.

Arkivverksamheten i regionen har en omfattande presentation i **Västerbottens läns kulturplan 2024–2027**. Där anges Folkrörelsearkivet i Västerbottens utvecklingsområden:

- Livslångt lärande genom arkivpedagogik
- Ökad tillgänglighet till arkiven
- Säkerställa ändamålsenliga lokaler för arkiv och samlingar
- Ökad närvaro i länet
- Stärkt samverkan för kulturarv, forskning och utbildning

Lokaler, tillgänglighet

Föreningen har två lokaler, en i Umeå och en i Skellefteå. Båda har utrymmen för personal och arkivlokaler. De hyr lokalen i Umeå av Västerbottens museum (Stiftelsen Västerbottens museums samlingar). I Skellefteå är det Skellefteå kommun som är fastighetsägare och hyresvärd. I Skellefteå har de en gemensam besöksyta med Skellefteå museum, deras arkiv och bibliotek och även det samlokaliserade Företagsarkivet Västerbotten. Alla delar på bemanningen, där även släktforskarföreningarna hjälper till att bemanna. I Umeå är samarbetet inte lika omfattande.

Arkivet har precis som många andra institutioner problem med för små lokaler. Tjänstemän från både region och kommun har under 2024 besökt Folkrörelsearkivet och fått ta del av arkivets potential och utmaningar i nuvarande lokaler. En arbetsgrupp från styrelsen har tillsatts som ska arbeta vidare för att lösa lokalfrågor på kort och lång sikt.

Medlemmar, omfattning

Föreningen hanterar arkiv från över 9 000 föreningar och organisationer (arkivbildare) med ca 5 000 hyllmeter totalt, både ordnat och oordnat material. Arkivbildare som av olika skäl inte kan debiteras någon arkivavgift utgör en majoritet av de som förvarar sitt arkivmaterial hos Folkrorelsearkivet i Västerbotten. I medlemskapet ingår rådgivning, föreläsningar och visningar, samt en timmes fri eftersökning i arkivet av föreningens personal. Icke-medlemmar kan också deponera sitt material mot en kostnad.

Inkomster och anslag

Föreningens intäkter kommer från:

- Region Västerbotten, 2 000 000 kr
- Kulturrådet, 700 000 kr
- Umeå kommun, 727 000 kr
- Skellefteå kommun, 550 000 kr och kommunalt lönebidrag, 60 000 kr

Medlemsavgift för förening/organisation med färre än 1000 medlemmar är 350 kr/år. För förening/organisation med fler än 1 000 medlemmar är den 700 kr/år. Under 2024 har 694 arkivbildare av totalt 9 332 arkivbildare debiterats.

Depositionsavgiften för medlemmar är 150 kr/påbörjad hyllmeter, första hyllmetern utan kostnad. För icke medlemmar är den 300 kr/påbörjad hyllmeter.

Gallringsavgifter för s k ”sjuårsmaterial” (vanligtvis ekonomiska verifikat och underlag som inte behöver bevaras längre än just sju år) är för medlemmar 150 kr/påbörjad hyllmeter och för icke medlemmar 300 kr/påbörjad hyllmeter.

I det bokbinderi som finns i lokalerna i Skellefteå görs inbindningar av protokoll och lagning av böcker på uppdrag åt kommuner, för privatpersoner och medlemsföreningar för en överenskommen avgift.

Arkivet söker regelbundet projektmedel för speciella projekt från andra kulturinstitutioner såsom Riksantikvarieämbetet och Kulturrådet.

Personal, personalpolitik, arbetsmiljö

Personalen i Umeå består av fyra personer. Förutom arkivchefen finns där två arkivarier (varav en är 1:e-arkivare, en yrkestitel för mer erfaren arkivarie som företrädesvis används inom Riksarkivets organisation och som här agerar rådgivare åt Skellefteå) och en arkivassistent, som är ansvarig för IT-frågor. I Skellefteå finns sedan en föreståndare och tre lönebidragare (två arkivassistenter och en bokbindare). Arkivet har även haft sju praktikanter och projektanställda under 2024. Arkivchefen är ungefär en gång i månaden på plats i Skellefteå. Båda arkiven har kontakt med varandra dagligen och anordnar gemensam APT.

Vid personaldagar, sommarutflykter, årsmöten och julbord alterneras det mellan Umeå och Skellefteå. Den fackliga personalrepresentanten i styrelsen lyfter arbetsmiljöfrågor som berör personalen. En kombinerad styrelse- och personaldag hölls 2024, där temat var lokalfrågor med fokus på platsbrist och den bristande arkivvården i Umeå.

Strategier för digitalt material

Folkrorelsearkivet i Västerbotten har kapacitet att ta emot mindre mängder digitalt material som läggs på den egna servern, de tar inte emot större leveranser. Digitaliserade fotografier publiceras i bild- och dokumentplattformen Sofie, som är en museidatabas framtagen av Västerbottens museum. Folkrorelsearkivet följer Riksantikvarieämbetets nationella strategi för digitalt kulturarv.

Målgrupper och marknadsföring

Webbplatsen är rik på information, uppdateras ofta och finns även i lättläst version. Verksamhetsberättelser och årsredovisningar ligger på webbplatsen. Föreningen har närvaro vid mässor, utställningar, via sociala medier, och bibliotek samt vid de föreläsningar och presentationer som arkivets personal håller ute i länet. Umeå håller extra öppet en kväll i månaden för att få nya besökare att hitta till arkivet. Arkivet använder sig av hembygdsföreningarnas infrastruktur för att nå ut i länet.

Det arkivpedagogiska arbetet finansieras med hjälp av sökta projektmedel utöver de anslag arkivet får från regionen och kommuner. Arkivet har fått 400 000 kr av Riksantikvarieämbetet för projektet "Tillsammans berättar vi historien: kulturarvspedagogik i samarbete". En projektanställd pedagog arbetar deltid i projektet.

Kulturfonden för Sverige och Finland bekostade (50 000 kr) framtagande av en så kallad "skollåda" riktad mot högstadiet. Skollådan innehåller arkivmaterial rörande Västerbotten under andra världskriget och togs fram i samarbete med bland annat två scenografer i Umeå.

Det som saknas enligt Folkrorelsearkivet i Västerbotten är ett kontinuerligt arbete med att få in nya målgrupper såsom nya etniska gruppers arkiv och löst sammansatta nätverk som idag kan vara lika viktiga som det traditionella föreningslivet. Tidigare insamlingar har varit projektberoende såsom dokumentation och arkivinventering av Umeås hardcorescen (en musikungdomsrörelse). Arkivet beviljades för detta arbete 200 000 kr i bidrag från Riksarkivets enskilda nämnd (idag ersatt av Kultursamverkansmodellen) 2011.

Arkiv Gävleborg

Arkiv Gävleborgs uppgift är att samla in och bevara arkiv från hela den enskilda sektorn i region Gävleborg - föreningar, företag, byar, gårdar och ibland enskilda personer, och verka för att få kulturarv och kulturmiljö att bli en integrerad del i länets besöksnäring. Arkivet är ett av Sveriges största enskilda arkiv utifrån mängden material.

Jenny Wessman-Öström är arkivchef på Arkiv Gävleborg och hanterar främst chefsuppgifter, budget, personalansvar och det utåtriktade arbetet. Hon har tidigare varit bibliotekschef. Målet med verksamheten är att det ska finnas ett tydligt fokus på att vara en fungerande arbetsplats med möjlighet till fortbildning och att arkivet ska ha jämförbara villkor med omvärlden.

Fakta kring föreningen/institutionen

Det är en ideell förening med styrelse som har arbetsgivaransvar. Arkiv Gävleborgs styrelse är sammansatt av representanter från medlemsföreningar i länet, men har ingen representant från näringslivet. Större delen av styrelsen är pensionärer med stor kunskap inom arbetsmiljö och ledningsarbete. Region Gävleborg utser en egen ledamot. Arkivchefen har rollen som sekreterare vid styrelse- och medlemsmöten och i arbetsutskottet.

Arkiv Gävleborg har en tydlig roll i regionens kulturplan och räknas som en av länets kulturaktörer. De arbetar inom de ramar de åtagit sig i kultursamverkan med regionen. Arkiv Gävleborg samarbetar med andra kulturinstitutioner via Gävles ABM (Arkiv, Bibliotek, Museum)-nätverk, där ingår också, Arkiv i X-län, Hälsinglands museum och Läns museet Gävleborg. Nätverket utarbetar policy och ansvarsområden, de ser också till att samordna sina verksamheter för att undvika så kallade stuprörseffekter.

Lokaler, tillgänglighet

Arkivet har egna tillgänglighetsanpassade lokaler i Gävle. Lokalerna håller god standard, med automatiskt brandlarm, nödbelysning och brandsäkra ytskikt. När depån färdigställdes i början av 2000-talet gjordes det enligt Riksarkivets krav.

I genomsnitt har arkivet tre-fyra forskarbesök per vecka och ännu fler förfrågningar. Forskarsalen har utrymme för fem besökare och gränsen för mötesrummet är 16 personer. En ny byggnad är planerad som kommer ha kapacitet för 30 personer i mötesrummet, vilket möjliggör större skolbesök. Byggnaden får även en större forskarsal med utrymme för tio personer. Den pedagogiska uppgiften som är tydliggjord i kulturplanen resulterade i ett tillskott i budgeten för att bygga nya lokaler.

Allt material som är digitiserat ligger på Primus/DigitaltMuseum. Arkivets stora affischsamling finns tillgänglig på hemsidan www.arkivgavleborg.se. Arkivbildarregister finns på hemsidan. Samtliga arkivbildare är sökbara på Nationell arkivdatabas, (NAD).

Medlemmar, omfattning

Arkiv Gävleborg har 650 medlemmar och 6 333 arkivbildare. Antal hyllmeter är ej tillgängligt. I medlemskapet ingår forskarservice, rådgivning i arkivfrågor och medlemsbladet ArkivXet, där verksamhetsberättelsen publiceras.

Inkomster och anslag

Verksamhetens intäkter bygger främst på anslag:

- Region/stat (inkl. kulturrådet) 4 421 000 kr
- Arbetsförmedlingen 475 000 kr
- Länets kommuner 430 000 kr

För verksamhetsåret 2025 fick verksamheten bidrag från Näringslivets stödfond (NAS) för att rekrytera företag

Som ideell förening tar man medlemsavgift av sina medlemmar, där medlemsavgiften varierar utifrån medlemmens verksamhet:

- Föreningar, 1 - 100 pers, 275 kr/år, 101 medlemmar och fler, 500 kr/år
- Juridisk person (stiftelser, fonder och företag), 500 kr/år
- Privatperson, 275 kr/år
- Stödmedlem, valfritt belopp

I medlemsavgiften ingår en fri hyllmeter, därefter kostar det 100kr/hyllmeter för föreningar, stiftelser fonder och privatpersoner, 150kr/hyllmeter för företag.

Personal, personalpolitik, arbetsmiljö

Arkivet har en personalstyrka på tre arkivarier och en halvtidsanställd arkivassistent, lönebidrag, arkivchefen ej inräknad. En arkivarie jobbar med det pedagogiska uppdraget. En tidigare anställd som gått i pension är volontär på 20 procent.

Strategier för digitalt material

Det finns väldigt små resurser för digitisering och utveckling av digital bevarande, frågan ska bevakas i samverkan med andra länsarkiv enligt kultursamverkansplanen. Arkiv Gävleborg avvaktar tills det finns en övergripande arkivlösning.

Målgrupper och marknadsföring

Arkivet har få företagsmedlemmar, men genomför just nu rekryteringskampanjer med föredrag om nyttan av arkiv vid företagsfrukostar. De arbetar också aktivt med att synas i föreningslivet genom att hitta forumen där de kan berätta vilka de är och vad de gör.

Arkiv Gävleborg bjuder in politiker till verksamheten för att visa problematiken i hur arkivet värderas utifrån önskemål om bevarande och tillgängliggörande kontra de anslag de får. Regionen har stor nytta av arkivets material såsom handlingar, bilder och filmer när besöksmål ska marknadsföras eller lyftas fram i artiklar och i samband med evenemang och jubileer. Bidraget från

regionen har legat fast väldigt länge, utan uppräknings över tid, och arkivet har fått skära ner från sju tjänster till fyra och en halv under senaste åren.

Arkivet ingår Region Gävleborgs samverkansgrupp för barnkultur vilket innebär ett aktivt deltagande i Kultimera, en barnkultursatsning. På hemsidan ligger det material som kan användas för att värdera och tolka källor eller användas som lokala exempel på historiska förändringsprocesser.

Arkivlektion på plats erbjuds för gymnasieelever som får göra ett litet forskningsprojekt med material från hela Gävleborg. De producerar också lektioner för sverigeshistoria.se. Arkivet har tidigare haft en arkivpedagog, en tjänst som nu delas mellan arkivchefen och en arkivarie. Bristen på resurser har lett till att arkivet begränsat skolbesöken till 20 per år.

Arkiv Gävleborg anordnar varje år Arkivens dag i samarbete med lokala och regionala aktörer. I samarbete med länets museum deltar de också i temadagar kring världsarvet Hälsingegårdar i Hälsingland.

Det som saknas i arkiven är de etniska föreningarna, meänkieli och romer och många av invandrarföreningarna. Det finns ingen direkt riktad verksamhet eller strategi för att samla in deras historia.

Arkiv Gävleborg har en informationsrik webbplats som finns också på engelska och finska. De finns på sociala medier, Facebook och Instagram.

ArkivCentrum Örebro län

ArkivCentrum Örebro län är en kulturarvsinstitution som utgör ett nav för den lokalhistoriska verksamheten. Arkivet ska bevara och tillgängliggöra källorna till den enskilda sektorns historia i Örebro län.

Elinor Magnérus är chef för både ArkivCentrum Örebro län och Arkiv Västmanland. Hon är även vd i det samägda bolaget i Arboga, Örebro-Västmanlands arkiv AB. Det är tre skilda organisationer med tre olika styrelser. Arkiv Västmanland och Örebro-Västmanlands arkiv AB ingår inte i den här rapporten men nämns eftersom båda arkiven har sina depåer i det samägda bolaget i Arboga.

Elinor är adjungerad sekreterare i ArkivCentrum Örebros styrelse. Hon har en ledande roll i ArkivCentrum Örebro och är protokollskrivare i styrelsen eftersom det är hon som är föredragande i ärendena.

Bland hennes tidigare erfarenheter märks en chefsposition på kunskapsenheten på Örebro läns museum. Hon är ledamot i Svenska Arkivförbundet och i deras nätverk Arkivpedagogiskt forum.

Fakta kring föreningen/institutionen

ArkivCentrum Örebro är en ideell förening med uppgift att ta emot och förvalta enskilt arkivmaterial från Örebro län. Det ligger också andra punkter i avtalet med regionen, som att vara tillgängliga och jobba med socioekonomiskt utsatta områden. Arkivet jobbar med uppdrag åt kommunen med framtagning av material som de har deponerat i Arboga, något som skapar ett starkt nätverk i Örebro län.

ArkivCentrum Örebro län är kända i Örebro län för sin kompetens, sin kunskap och för sin professionalitet, något som skapar stolthet och en vilja att skapa mer. Institutionen räknas som en av länets kulturinstitutioner. De arbetar regionalt kring arkiv på alla nivåer.

Styrelsen i ArkivCentrum Örebro består mestadels av yrkesverksamma personer inom civilsamhället och näringslivet. De representerar regionen, Örebros universitet och medlemsföreningar.

De väljs utifrån geografisk spridning och breda nätverk inom kultur och den ideella sektorn. De har inget uppdrag att sälja tjänster men ett av deras uppdrag är att vara ambassadörer för ArkivCentrum Örebro, Ibland får de vara med som utställare på aktiviteter. Styrelsen har arbetsgivaransvar.

Det regionala uppdraget är att tillvarata källorna till regionens civila historia, samla in, ordna, vårda och bevara, följa samhällsdebatten och samla in intervjuer och minnesberättelser, väcka och stödja intresset för regionens historia till exempel genom att vara ett stöd till forskningen och bedriva pedagogisk verksamhet. Digital arkivpedagogisk verksamhet är en viktig del. De ska fungera som en samlande kraft för utvecklingen av arkivfrågor i länet där frågor som demokratisk utveckling och källkritik är viktiga utgångspunkter, ge råd och service i arkivfrågor samt kurser kring dokumenthantering.

Övergripande mål i ArkivCentrum Örebros verksamhetsplan 2024–2025 är att:

- Arbeta för en förstärkt finansiering och fler tjänster
- Arbeta för en hållbar utveckling för ArkivCentrum Arboga tillsammans med Arkiv Västmanland
- Arbeta med hög tillgänglighet, både digitalt och i den fysiska miljön
- Vara öppen för samarbete med andra institutioner och föreningar, lokalt, regionalt och nationellt. Även internationellt med ansökningar och samarbeten i projekt
- Arbeta efter handlingsplanen för de sex perspektiven i Regionala kulturplanen; hela länet, jämställdhet, socioekonomi, barn, etnisk och språklig bakgrund och funktionsnedsättning

Lokaler, tillgänglighet

ArkivCentrum Örebro har två arkivlokaler, en i Örebro och en depå i Arboga där de delar utrymmet med Arkiv Västmanland. Samarbetet är en lösning för att kunna expandera, det finns få möjligheter att bygga ut lokalerna i Örebro. Det finns en forskarsal i Arboga som Arkiv Västmanland bemannar några dagar i veckan. I Örebro är expeditionen bemannad tre dagar i veckan det men det finns alltid personal på plats, andra besökstider kan bokas efter överenskommelse.

Arkivförteckningarna är inte publicerade i Nationell Arkivdatabas (NAD), de finns i stället i en sökbar pdf-fil på föreningens webbplats.

Medlemmar, omfattning

Över 530 organisationer och företag är medlemmar i ArkivCentrum Örebro. I arkivdepåerna förvaras cirka 6 000 hyllmeter handlingar från drygt 6 300 olika enskilda arkivbildare, föreningar, företag och personer. På föreningssidan är omfattningen stor med tyngdpunkten på de klassiska folkrörelserna; frikyrkorörelsen, nykterhetsrörelsen och arbetarrörelsen. Företagsarkiven företräder de flesta branscher som bruksarkiv, mejerier, gruvbolag och skoföretag. En stor samling med över 2 300 intervjuer och nedskrivna minnen finns i samlingarna.

Inkomster och anslag

Det är oklart vilka exakta anslag som ArkivCentrum Örebro får ifrån region Örebro län och kommunen Örebro län. Statliga medel utgår också från arbetsförmedlingen i form av lönebidrag. Arkivet har egna intäkter från konsultuppdrag. En del av kommunernas material förvaras i ArkivCentrums depåer eftersom kommunerna har dåliga lokaler och drar ner på arkivtjänsterna. Depositioner och framtagning av dessa ger inkomster. De gör också uppdrag åt kommunerna såsom dokumenthanteringsplaner. Den regelbundna kontakten med kommunerna bidrar till ett starkt nätverk. Det diskuteras om ArkivCentrum ska ta över arkivariearbetet på uppdrag i vissa kommuner.

Arkivets hörsal i Örebro går att hyra för större evenemang. De har kanslifunktioner åt hembygdsföreningar och Bergslagsarkiv, NLA. Under året 2025 har de uppdrag att ta fram underlagstexter till Länsmuseumets nya utställning.

Konsultuppdragen ses som en viktig del för att kunna utvecklas.

Medlemsavgifterna har graderingar baserat på antalet medlemmar eller anställda.

- Föreningar, 1–500 pers./ 200 kr, 500–1 000 pers./700 kr. Över 1 000 pers./1000 kr
- Företag: Antal anställda 1–100 pers./ 500 kronor, över 100 pers./1 500 kr
- Personligt medlemskap/stödande medlem 200 kr

Vidare tas avgifter för arkivering och arkivinsatser:

- Depositionsavgift 200 kr/ per hyllmeter
- Gallringsbart material debiteras 400 kr per hyllmeter och år
- Uppdragstaxan är 700 kr/h

10 års depositionsavgift tas ut av företag som lägger ner sin verksamhet och vill bevara sina arkiv.

Personal, personalpolitik, arbetsmiljö

I Örebro arbetar, förutom arkivchefen, fyra arkivarier, varav en är inriktad på digital utveckling, en administratör och arkivassistenter, varav tre är lönebidragare.

Strategier för digitalt material

Styrelsen har sagt nej till att gå med i Enskilda e-arkivet (se beskrivning tidigare) utifrån kostnadsbilden.

ArkivCentrum hanterar idag inget digitalt material men tar emot digitala leveranser i form av cd-skivor och USB-minnen och hårddiskar som läggs på hylla. Många av ArkivCentrums medlemmar har behov av att kunna göra digitala leveranser när deras verksamheter succesivt övergår från analog till digital hantering.

En e-arkivarie som har varit med och byggt det Enskilda e-arkivet (EEA) är anställd på ArkivCentrum sedan två år tillbaka just för att få i gång diskussioner, tankar och verkställighet kring att få ut arkiv och bildsamlingar på nätet. ArkivCentrum räknar med att ha en lösning om tio år, antingen genom samarbete med en annan institution eller på egen hand.

Målgrupper och marknadsföring

ArkivCentrum Örebro jobbar inte målmedvetet med marknadsföring eller uppsökande verksamhet inom företagsdelen, däremot har de jobbat med att få in näringslivskompetens i styrelsen just för att få en ingång till näringslivssfären. Bolaget, Örebro-Västmanlands arkiv AB arbetar med marknadsföring både med brev, utskick och uppringning utifrån kommunernas listor på verk samma företag och föreningar.

ArkivCentrum anordnar föreläsningar i samarrangemang med andra ideella föreningar, bland annat med Lokalhistoriska sällskapet i Örebro län och Föreningen Arkeologi och Historia i Örebro län.

Webbplatsen är uppdaterad och publicerar alla kommande arrangemang.

Medlemstidningen Aktstycket utkommer 4–5 gånger per år och kan laddas ner gratis i pdf-format på hemsidan.

ArkivCentrum har påbörjat ett arbete med att bygga upp ett digitalt klassrum med ett antal arkiv-pedagogiska teman. Ett material som följer läroplanen finns redan sammanställt för att ta emot besökare på plats.

Arkiv Sörmland

Arkiv Sörmland vårdar, bevarar och tillgängliggör arkiv från förenings- och näringslivet i Sörmland – det vill säga handlingar från föreningar, företag, gårdar och fastigheter, byar, press, stiftelser och fonder samt privatpersoner i regionen.

Arkivchefen Annika Bergstrand är utbildad arkivarie och har jobbat på flera myndigheter, bland annat Statens Energimyndighet och Post- och telestyrelsen, där fokus låg på att skapa ett myndighetsgemensamt e-arkiv. Hon har en strategisk tjänst som innebär mycket administrativt arbete såsom att förbereda styrelsemöten och delta i olika styrgruppsmöten.

Fakta kring föreningen/institutionen

Arkiv Sörmland har som syfte att bevara och främja användandet av de sörmländska enskilda arkiven som en del av kulturarvet. Styrelsen har ett åldersspann på 40–81 år, men majoriteten av ledamöterna är mellan 70–80 år. Traditionen vid Arkiv Sörmland har varit att det ska finnas en representant från varje kommun men det har nu frångåtts, i stället försöker man hitta engagerade och intresserade personer. Styrelsen har arbetsgivaransvar.

Arkiv Sörmland finns representerade i samtliga av regionens styrdokument. De är med i region Sörmlands kulturplan, som är en resurs för regional kulturverksamhet inom kultursamverkansmodellen. De ingår också i Samkultur Sörmland som är en samverkan mellan Region Sörmland och kommuner, kulturskapare, föreningsliv och andra kulturaktörer.

Arkivchefen sitter med i regionens grupp som behandlar kulturplanen, där även de nio kulturcheferna för kommunerna är representerade. Regionen är engagerad i verksamheten och den regionala chefen har varit ett stöd för att få medel för olika digitiseringsprojekt.

Särskilda prioriteringar 2023–2026

- Interregional samverkan i avsikt att vidare utveckla e-arkiv för den regionala enskilda sektorn,
- en e-arkivcentrumbildning
- Digitalt bevarande
- Samverkan med länets kommuner och regionarkivet
- Tillgängliggörande av arkivhandlingar

Lokaler, tillgänglighet

Arkiv Sörmland har inga egna lokaler för förvaring av föreningsarkiven, de ordnar och förtecknar föreningens arkiv som sedan skickas tillbaka till respektive kommunarkivs arkivlokaler. Arkiv Sörmlands upptagningsområde omfattar 9 olika kommuner. Modellen fungerade bättre tidigare innan flera kommuner tog bort sina arkivarietjänster. Arkiv Sörmlands forskarservice kan då inte längre hänvisa till kommunarkiven eftersom de flesta vare sig har öppettider eller kontaktpersoner, kunskapen finns inte där längre. Vid ombyggnation i kommunerna planeras inte heller nya arkivlokaler in, materialet blir i stället förvarat hos externa arkivleverantörer som Depona eller kommunförbundet Sydarkivera. Att så sker talar också emot idén att de som bor i kommunerna ska ha nära till sina handlingar anser arkivchefen.

Företagsarkiven förvaras däremot i den egna depån i Eskilstuna där de också har sin forskarsal. Det är en lokal de delar med Eskilstuna kommun, Eskilstuna stadsbibliotek och Eskilstuna stadsarkiv, inom ramen för Eskilskällan. Forskarsalen är öppen tre dagar i veckan och de har telefon tid varje dag.

Medlemmar, omfattning

Lösningen med att kommunerna förvaras sina föreningsarkiv lokalt gör det svårt att beräkna hur många hyllmeter Arkiv Sörmland i själva verket har. Arkiv Sörmland har 21 arkivbildare registrerade i den Nationella Arkivdatabasen (NAD).

Två gånger om året håller Arkiv Sörmland en introduktionskurs i arkivvård. Kursen ger en översiktlig introduktion i arkivvård och är kostnadsfri för Arkiv Sörmlands medlemmar. Det finns också en kurs för de som vill deponera sina handlingar i e-arkivet.

Avtal tecknas alltid mellan parterna, krav ställs på att leveranser ska vara utrensade från gallringbart material och tydliga instruktioner finns på hemsidan. Oordnat material ordnas och förtecknas efter en avgift.

Inkomster och anslag

Från Region Sörmland får Arkiv Sörmland 954 000 kr, enligt verksamhetsplanen 2025–2027.

Arkiv Sörmland får inga anslag från kommunerna, det de bidrar med är i stället gratis lagringsplats.

Arkiv Sörmland har varit drivande i framtagandet av en e-arkivmodell, Enskilda e-arkivet (EEA). I detta arbete fick man särskilda anslag från Kulturrådet som nu blivit ett permanent verksamhetsbidrag. P får också anslag för utveckling av e-arkivmodell, nu är anslaget ett permanent och initiativet finansieras också av regionen.

Andra exempel på intäkter har varit bidrag från Stiftelsen Lagersberg för inköp av en storbildsscanner.

Avgiftsstrukturen är:

- Medlemsavgifter per år är för enskild medlem 200 kr, för lokal förening 400 kr, för distrikt eller regional organisation 600kr, för riksorganisation /nationell förening 700 kr, för kommun 1200 kr, för företag 400 kr och för digitalt medlemskap i Enskilda e-arkivet (EEA) 400 kr.
- Depositionsavgifter, analoga arkiv 364 kr/påbörjad hyllmeter.
- Digitala arkiv 15kr /GB utöver 5 GB kostnadsfritt genom digitalt medlemskap.

I medlemskapet ingår en introduktionskurs i arkivering, boken *Arkivera! Steg för steg. Lättsam arkivvårdshandledning för föreningar och företag*, utgiven av Föreningsarkivet i Sörmland och Företagens arkiv i Sörmland (2008), professionell rådgivning i generella arkivfrågor, Möjlighet att delta i Arkiv Sörmlands utbildningar, seminarier och studiebesök, Medlemsbladet "Arket", grundläggande registrering av inlämnade arkiv i arkivdatabasen Visual arkiv, överföring av arkivmaterial till slutförvaring.

Utöver detta erbjuds också mot en kostnad bland annat rådgivning rörande medlemmens arkivmaterial, ordnande och förtecknande av överlämnat material, arkivkurser hos medlemmar, historikuppsdrag, Arkiv Sörmlands deltagande i medlemmars egna arrangemang, gallringsutredningar och framtagning av dokumenthanteringsplaner.

Serviceavgift för företag omfattar konsultativt kundbesök per år vid behov, forskningsförfrågningar, förberedelse för digital arkivering i Enskilda e-arkivet (EEA). Den baserar sig på antalet medlemmar, 0–5 anställda, 800 kr/år, 6–100 anställda, 2400 kr/år, över 101 anställda, 4800 kr/år.

Personal, personalpolitik, arbetsmiljö

Arkivet har fyra anställda förutom arkivchefen, två arkivarier varav en även är bibliotekarie, två arkivassistenter varav en har lönebidrag och en kommunikatör som hanterar e-arkivet. Alla sitter på samma ställe i Eskilstuna.

Strategier för digitalt material

Arkiv Sörmland arbetar aktivt med frågor om digital informationshantering och e-arkiv. En betydande del har varit att utbilda sig själva genom kunskapsinsamling och nätverkande för att minska bristen på kunskap om digitalt bevarande inom den enskilda sektorn.

Genom en interregional samverkan mellan Arkiv Sörmland, Föreningsarkivet Västernorrland och Folkrörelsearkivet för Uppsala län har föreningen Enskilda e-arkivet (EEA) skapats för att bygga och driva en egen lösning för e-arkivering. E-arkivet baseras på open source-tjänsterna Archive-matica och Atom, samma lösning som KB använder för sin handskriftssamling. Lösningen är inte permanent utan kommer att behöva utvecklas i framtiden. Föreningen har permanent verksamhetsstöd från de tre länen för att driva e-arkivet. Styrgruppen består av de tre verksamhetscheferna från de tre medlemsarkiven.

E-arkivportalen kan användas av föreningar för att själva leverera in till e-arkivet. Det finns olika kostnadsförslag för de som vill ansluta sig, det går att välja om bara Arkiv Sörmland ska kunna leverera in material eller om medlemsföreningarna också ska ha tillgång till inleveranser. Det går också att välja om arkiven ska vara publika eller dolda. E-arkivet, där medlemmarna själva kan leverera in material är ett sätt att demokratisera vad som bevaras för eftervärlden menar arkivchefen.

Arkiv Sörmland pekar på att både kulturrådet och Riksarkivet har pekat ut den här lösningen som den andra ska kunna ansluta sig till.

Målgrupper och marknadsföring

Det som saknas i arkiven är nya grupper och företag som använder nya strategier och verktyg, som sociala medier, grupper som i första hand inte genererar traditionella arkivhandlingar. Ungdomar är underrepresenterade i arkiven. De kommunicerar ofta digitalt och inte i traditionell föreningsform med protokoll och möten.

Arkiv Sörmland når nya målgrupper genom insamling av digitalt material, exempelvis i projektet Ungas Digitala Minnen som var ett treårigt projekt där minnen från ungdomar bevarades.

Arkivkurser för funktionsvarierade i Sörmland planeras.

En Skolplattform finns tillgänglig online med lektionsunderlag och lärarguide. Den är riktad främst till lärare och elever på gymnasiet och inom vuxenutbildningen, men kan delvis användas även på högstadiet, i studiecirkel och andra sammanhang. Materialet utgår från Skolverkets ämnes- och kursplaner i historia med särskilt fokus på källor, källkritisk granskning och digital kompetens. Projektet var en engångsinsats där en konsult togs in som gjorde en arkivpedagogisk sida. Det finns inga planer på att uppdatera plattformen, den fungerar som ett självspelande piano och det dröjer innan den blir inaktuell.

Årets arkivpris delas ut till person eller en organisation i länet som gjort särskilda insatser för att bevara, tillgängliggöra eller sprida information om de enskilda arkiven i Sörmland. Medlemsbrev skickas ut två gånger per år.

Föreningens webbplats är relativt uppdaterad, Arkiv Sörmland är tillgängliga på sociala medier, nytt material läggs upp på Facebook varje vecka. På hemsidan ligger också Arkivbloggen "Glimtar ur sörmländsk historia" med artiklar om Sörmlands historia, den uppdateras kontinuerligt.

Arkiv Sörmland deltar i Folk och kultur, Sveriges största kulturpolitiska event, och brukar där ha ett samarrangemang med Riksarkivet.

Centrum för Näringslivshistoria – och närliggande Företagens historia i Uppsala

Centrum för Näringslivshistoria grundades 1974 som en ideell förening under namnet Föreningen Stockholms Företagsminnen. De tre grundarna var Stockholms Stadsarkiv, Stockholms Stadsmuseum och Stockholms Handelskammare. Syftet var att skapa en organisation som kunde hantera herrelösa företagsarkiv (ägarlösa arkiv från upphörda företag). Finansiering kom från medlemsavgifter och från Stockholms läns landsting. I stadgarna angavs att man skulle "bevara och presentera" arkiv från företag. På 1980-talet började föreningen även driva ett separat, helägt servicebolag, för att lättare kunna erbjuda momspliktiga tjänster till ett sakta växande antal företagskunder.

Med start 1997 genomfördes en övergripande strategiförändring som innebar att arbetet gick från att huvudsakligen hantera upphörda företagsarkiv eller material från konkursade företag till att i stället erbjuda aktiva företag arkivtjänster. Strategiomläggningen kom vid en tid då företag "outsourcade" många av sina andra supportfunktioner och "arkivoutsourcing" blev en del av detta.

Sedan 2006 drivs verksamheten under namnet Centrum för Näringslivshistoria, men fortfarande som en ideell förening – nu med 350 aktiva företag och näringslivsorganisationer som medlemmar – och som helägare av ett servicebolag under namnet Centrum för Näringslivshistoria, CfN AB. Styrelsen består huvudsakligen av representanter från aktiva medlemmar.

VD för Centrum för Näringslivshistoria är Anders Sjöman, som anställdes 2015 som uppdrags- och kommunikationschef. Han tog över som vd i maj 2025 efter Alexander Husebye som gick i pension efter 29 år som vd och totalt 35 år i verksamheten.

Den här rapportens utredare är anställd på Centrum för Näringslivshistoria sedan 2000, där han under karriären innehavt ett antal olika roller, som arkivarie, arkivchef och konsultchef. Därutöver var han även ordförande i Näringslivsarkivens Föreningen (NAF) mellan 2008–2017.

Affärsmodell och inkomster

Verksamheten bygger på att företag och näringslivsorganisationer deponerar sina arkiv och att de tecknar depositionsavtal med CfN AB. Avtalen reglerar kostnader, ansvar och skyldigheter och vad som gäller om en deponent vill ta tillbaka sitt arkiv. Avtalen är också sedan GDPR:s införande 2018 kompletterade med personuppgiftsbiträdesavtal som tydligt klargör att det är deponenten som ansvarar för personuppgifterna men CfN som på uppdrag hanterar dem.

Depositionsmodellen innebär att deponenten fortsätter äga sitt arkiv och äger full bestämmanderätt kring tillträde till arkivet. Rent praktiskt ordnas rutinen genom att en tillståndsgivare utses hos respektive deponent. Vid varje förfrågan om tillträde till ett specifikt arkiv kontaktas tillståndsgivaren som får ge ett ja eller nej. Detta kan såklart innebära att deponenten kan neka forskning men å andra sidan medger det en möjlighet för deponenten att känna trygghet i att lämna ifrån sig även potentiellt känslig information för arkivering. Av samma skäl brukar CfN inte heller rekommendera tidsbestämd sekretessläggning av arkiv (ex tillträde efter 25, 50 eller 75 år) utan resonerar att det är bättre att eventuella tillstånd alltid behandlas och provas utifrån den då aktuella ledningen och tillståndsgivaren.

Depositionsmodellen har också underlättat finansieringen av verksamheten. En mängd avgifter har kunnat införas utifrån olika nivåer av tjänster som arkivägaren kan tänkas behöva. Pris per hyllmeter (motsvarar en sorts hyra), en särskild avgift kring hantering av återsökningar och hjälp till forskare, avgifter vid nya leveranser av arkiv eller (sällan) om en arkivägare vill återta sitt arkivmaterial. Framför allt får CfN intäkter från avgifter vid ordnande och förtecknande av arkiv. CfN ställer inget krav på att inskickat arkivmaterial måste ordnas och förtecknas utan resonerar att

det är bättre att arkiv kommer in till bra arkivdepåer som så långt som möjligt uppfyller Riksarkivets krav på arkivlokaler i stället för att förvaras hos arkivägaren där det finns risk att materialet gallras av misstag. Ordnings- och förteckningsarbeten är kostsamma (vanligtvis räknar CfN att en arkivarie i snitt hinner ordna- och förteckna max 1,5 hyllmeter per dag).

I dagsläget hanterar CfN ca 87 000 hyllmeter i tre olika depåer (huvuddepå och kontor i Bromma med ca 75 000 hyllmeter, en ytterligare bemannad depå med kontor i Uppsala samt obemannad depå i Håbo).

Den juridiska organisationslösningen – med ett aktiebolag som ägs av en ideell förening – har också öppnat upp för ytterligare intäktslösningar. De rena kunduppdragen med sina intäkter utförs i bolaget, men i föreningen går det att söka medel från allmännyttiga stiftelser och fonder för egenskapade projekt eller projekt i samverkan med akademi eller andra forskningsinstitut.

CfN får anses vara helt självfinansierande, med en årlig omsättning på ca 50 000 000 kr (varav offentliga bidrag motsvarar en knapp miljon). Avrundat besår omsättningen till hälften av depositionsintäkter, till en dryg tredjedel av uppdragsverksamhet (för både arkivinsatser och redaktionella uppdrag) och resterande ca 15% kommer i form av stiftelsemedel från projektansökningar och (begränsade) offentliga bidrag.

CfN utför också berättar- och redaktionella tjänster, där företag (såväl arkivkunder som andra företag) erbjuds hjälp att researcha och berätta sina historier, i vilken form de än önskar. Detta omfattar bokutgivning inom det egna förlaget, Förlaget Näringslivshistoria.

Personal, personalpolitik, arbetsmiljö

I nuläget är 28 medarbetare kopplade till verksamheten, huvudsakligen arkivarier, men även med tidigare journalister och näringslivsskribenter bland personalen.

Nästan samtliga tjänster och anställda på CfN är kopplade till aktiebolaget men två disputerade forskare arbetar åt föreningen. Deras tjänster finansieras dels av överskott som genereras av aktiebolaget, dels av anslag från forskningsstiftelser. Huvuduppgiften är att driva forskning kring näringslivshistoria som har ett allmänintresse.

Strategier för digitalt material

Sedan 2008 har CfN arbetat strategiskt med digital arkivering. Från början handlade det mest om att hantera digitiserat (inscannat) material men med tiden har det blivit fler och fler helt digitala inleveranser. Bakom detta finns ett löpande mångårigt metodarbete kring metadatastandarder, godkända filformat, ordnings- och förteckningsarbete, möjlighet att ta emot webbplatser och intranät, teknisk infrastruktur och mjukvara som klarar krav på e-arkiv-standarder och teknisk infrastruktur som uppfyller krav på informationssäkerhet. CfN:s e-arkivplattform bygger på den licensierade programvaran Comprima, där digitalt arkivmaterial som antingen digitiserats eller fött digitalts och som lagrats på fristående servrar, kan ordnas och förtecknas. Sedan 2025 kan digitala filer också presenteras direkt online via en ny ”digital läsesal” (fanns en tidigare version mellan 2008–2017) för deponerande medlemmar och forskare (när tillstånd ges).

Målgrupper och marknadsföring

En viktig faktor för att lyckas med verksamheten som CfN driver har varit att vara utåtriktade. Det har varit avgörande att klara av att marknadsföra och sälja tjänster och att kunna ta emot besökare och deponerande medlemmar för visningar och inspiration. Vartannat år anordnas en så kallad History Marketing Summit, en heldagskonferens om historiebruk hos företag, riktad till medlemmar eller potentiella medlemmar. CfN genomför också löpande seminarier, ofta digitala från den egna studion (byggd under pandemin), gentemot medlemmar och intresserad allmänhet.

Arkivpedagogiska satsningar har funnits med som en hörnpelare i CfN:s verksamhet sedan början av 2000-talet och från och med 2016 har personal som varit legitimerade gymnasielärare varit anställda för uppdraget. CfN tar löpande emot besök från huvudsakligen gymnasieskolor och arkivpedagogen har också etablerade samarbeten med Stockholmskällan, Länskällan, Diplomerad gymnasieekonom (DGE), Ung Företagsamhet (UF), Uppsala universitet och Södertörns Högskola. Skolsajten Företagskällan som arkivpedagogen har redaktörsansvar för, erbjuder undervisningsmaterial på webben och är ett sätt att nå ut till skolorna. På webbplatsen samlas mängder av artiklar, bilder, filmer och digitaliserade källor utformade för att passa till aktuell läroplan och riktlinjer inom gymnasieskolans olika ämnen. Nytt material skrivs och publiceras på Företagskällan så gott som varje vecka. Med arkivmaterialet som utgångspunkt planerar arkivpedagogen sedan olika teman och lärarhandledningar i form av färdiga paket, vilka erbjuds till skolor att ta del av digitalt. Valda teman styr också innehållet i skolbesöken på plats i arkivet. Arkivpedagogen deltar också med andra arkivpedagoger i Svenska Arkivförbundets verksamhet Arkivpedagogiskt forum för att utbyta erfarenheter.

Föreningen Företagens historia i Uppsala

Sedan 2017 har Centrum för Näringslivshistoria ett etablerat samarbete med föreningen Företagens historia i Uppsala. Föreningen drev länge egen arkivdepå, ursprungligen grundad av en tidigare medarbetare från CfN, där den tog emot företagsarkiv, enligt samma depositionsmodell som CfN. När verksamhetsledaren slutade sökte Föreningen upp CfN och bad om stöd.

De första tre åren hjälpte CfN Uppsalaföreningen på konsultbasis med bemanning och tillhörande arbete. Från och med 2020 gick man in i ett långsiktigt fördjupat samarbete som innebär att CfN övertog avtalen med alla aktiva deponenter och löpande skötsel av föreningen avseende, ekonomifunktion, kanslifunktion och genomförande av verksamheten på uppdrag.

Dessa uppdragen, från Föreningens perspektiv, köps alltså numera in av CfN, vilket då inkluderar moms. Fördelen, som Uppsalaföreningen ser det, är att den får tillgång till en mängd olika kompetenser som inryms i den större organisationen. Erfarna arkivarier driver verksamheten och genomför uppdragen, CfN:s arkivpedagog genomför årlig skolverksamhet för Uppsalaföreningens räkning, bland annat med skolbesök från Uppsalaskolor, särskilda teman rörande företag som är eller varit verksamma i Uppsala län på Företagskällan. Föreningens sociala medier sköts dessutom av CfN:s ansvarige för kommunikation. Föreningen Företagens historia och Centrum för Näringslivshistoria har också korsrepresentation i respektive styrelse.

Sammanfattade slutsatser

Tillkomsten av Arkiv Halland 2021 som samlande organisation för enskild arkivverksamhet i Halland var ett viktigt steg för att bättre kunna driva enskild arkivverksamhet i Halland. Det finns goda möjligheter att framöver utveckla verksamheten i linje med det som Svenska Arkivförbundet menar är en bra regional enskild arkivverksamhet; att ge möjlighet för både föreningar, företag och alla civilsamhällets aktörer att lämna ifrån sig sina historiska arkiv. Generellt förespråkar Svenska Arkivsamfundet regionala arkivcentrum med utåtriktad profil. Det finns många enskilda regionala arkivorganisationer som lyckats bra med detta över tid, exempelvis ArkivCentrum Örebro län som profilerat sig som ett nav för länets lokalhistoriska satsningar och lyckats bygga ett starkt regionalt varumärke eller Arkiv Gävleborg som ses som en självklar kulturaktör bland andra i länet.

I de styrdokument som idag styr Arkiv Hallands verksamhet formuleras mål för verksamheten på ett ambitiöst sätt, särskilt i föreningens verksamhetsplan 2025–2028. Om det organisatoriska samarbetet mellan Stiftelsen Hallands länmuseer och Arkiv Halland ska fortsätta i dess nuvarande form vore det önskvärt med en korsrepresentation i respektive styrelse. Detta borde ersätta den bärande tanke som tidigare varit gällande i konstruktionen av länsarkivarietjänsten, att denne är Stiftelsens representant (i alla fall sedan 2014 då arbetsgivaransvaret övertogs) i Arkiv Hallands och dess föregångares styrelser. En representant från Stiftelsens styrelse borde alltså sitta i Arkiv Hallands styrelse och en representant från Arkiv Hallands styrelse borde sitta i Stiftelsens styrelse.

Arkiv Halland skulle i framtiden kunna få ännu mer direkt styrelserepresentation från sina medlemmar, samt även för den akademiskt knutna forskningen. Samtidigt avviker styrelsesammansättningen i Arkiv Halland i sin nuvarande form egentligen inte nämnvärt från hur styrelserna ser ut i de andra undersökta regionala arkivföreningarna. Undantaget är Centrum för Näringslivshistoria som har en hög direkt representation från aktiva medlemmar. En förändring mot mer direkt representation från de aktiva medlemmarna skulle sannolikt öka möjligheten att driva verksamheten i en riktning där medlemsnyttan görs mer tydlig och där det blir enklare att få acceptans från de aktiva medlemmarna för olika tilläggstjänster som kan utföras. Kausalitet tycks finnas i Centrum för Näringslivshistorias verksamhet.

Frågan om arbetsgivaransvar har varit en springande punkt sedan bildandet av Arkiv Halland 2021. En majoritet av styrelsen har varit eniga om att det är bra att arbetsgivaransvaret hanteras av Stiftelsen då den har större personalmässiga resurser och möjligheter att driva ett bra systematiskt arbetsmiljöarbete. Även personalen som är särskilt knuten till Arkiv Halland uppskattar att ha Stiftelsen som arbetsgivare. Bland de undersökta andra regionala arkivföreningarna finns det en som har en liknande situation, Föreningen Företagens historia i Uppsala. Föreningen driver verksamheten helt utan egen personal och köper bemanning och hyr lokaler av Centrum för Näringslivshistoria. Bedömningen har varit att den lilla ideella föreningen då kan nyttja en blandning av arkivarie-, IT- och pedagogkompetenser som inte skulle varit möjligt att anställa själva. Tjänsterna som köps behöver då beläggas med moms, vilket dock kostnadsmässigt kan ses balanseras ut av att man inte behöver betala arbetsgivaravgift för de anställda som varit alternativet.

Arkiv Halland är ensamma bland regionala enskilda arkiv i landet att organisatoriskt vara en del av ett regionalt museum. Vissa andra museer och arkiv samarbetar förvisso, genom att dela på ytor och kostnader, som Folkrorelsearkivet i Västerbotten i Umeå som hyr lokaler av Västerbottens museum. I Skellefteå har samma förening gemensamma besöksytor med Skellefteå museum där samarbete sker kring bemanning. Men ingen annanstans finns en konstruktion där det egentligen är regionens museum som i praktiken styr verksamheten kring enskilda arkiv i länet. Frågan är hur Arkiv Hallands medlemmar ser på detta? Eventuellt kan relationen förhindra eller

begränsa uppkomsten av mer kommersiella inkomstströmmar till Arkiv Halland. Svenska Arkivförbundet pekar i sin tur på risker i konstruktionen främst utifrån hur museer och enskilda arkiv generellt tänker olika kring förvärv. Ett länsmuseum har behov av att prioritera och välja eftersom allt inte kan sparas. En enskild arkivverksamhet behöver tvärtom göras öppen och tillgänglig för alla civilsamhällets parter som önskar lämna ifrån sig sina arkiv utifrån tanken att allas historia är lika viktig. Depositioner där arkivbildaren fortsätter äga sina arkiv och omotiverat kan säga nej till forskning är ett förhållningssätt som möjligtvis inte helt går hand i hand med ett museums policy i frågan. Det finns en risk att arkivbildarens vilja att lämna ifrån sig arkiv som deposition påverkas om dessa skillnader inte uppmärksammas.

Samtidigt kan det vara en styrka att vara organisatoriskt kopplad till en stor professionell kulturarvsaktör i länet ger möjlighet att kunna ta del av kompetenser och resurser som den mindre föreningen inte klarat av att allokera själva. Detta har visat sig vid genomförandet av exempelvis Arkiv Hallands fanprojekt och även uppordningen av Beda Hallberg-samlingen där extra personalresurser smidigt kunde tillföras. Även avseende kvalitet på lokaler finns en styrka. Ett offentligt drivet museum har större ekonomiska muskler och ställer höga krav på både besöks- och arbetsmiljöer. En öppen fråga är om inte detta dock kunnat lösas som samarbete av två fristående organisationer, på samma sätt som i Umeå- och Skellefteå-exemplen ovan.

Allt sedan länsarkivarietjänsten tillkom har det funnits ett svårarbetat önskemål att dela på denna tjänst i flera delar. Det innebar länge i praktiken tre olika tjänster och delvis helt olika uppdrag. Den nuvarande tjänsten innebär fortfarande en splittring mellan att vara chef för Arkiv Halland med arbetsledaransvar och dessutom Stiftelsens representant i styrelsen samtidigt som samma tjänst ska hantera Stiftelsens administrativa arkivhantering som ansvarig arkivarie. De två rollerna innebär i praktiken olika saker. Dessutom ingår i tjänsten att också verka som en regional resurs utan egentligt mandat gentemot de av länets enskilda aktörer som inte är medlemmar i Arkiv Halland, exempelvis länets hembygdsföreningar. Med tanke på de mål som Arkiv Halland ställt upp i sin verksamhetsplan de kommande tre åren kan det ifrågasättas vad som egentligen är möjligt att uppnå inom ramen för hur tjänsten är utformad idag. Förslagsvis ersätts titeln länsarkivarie med arkivchef för Arkiv Halland och arbetsfördelningen omprövas. Bland de regionala enskilda arkiv som ingått i denna undersökning upplevs inte den ansvariga tjänsten lika splittrad utifrån mål och medel som Hallands länsarkivarietjänst. Arkivchefen ska ha ett tydligt budgetansvar, ett tydligt mandat att driva frågor som beslutats av föreningen och i samråd med Regionen, som huvudfinansiär, ett tydligt chefsansvar för anställda eller resurser inom verksamheten. Den här utredarens bedömningen är att den nuvarande länsarkivarien skulle fungera utmärkt i en sådan förtydligad roll.

Sedan bildandet av Arkiv Halland har det funnits en oklarhet kring användandet av bidragsmedlen som utgår från Region Halland. Regionen har nu förtydligat att regionala medel ska användas under samma verksamhetsår. Bedömningen är att Arkiv Halland i högre utsträckning behöver kunna styra och budgetera för samtliga bidragsmedel i kommande budgetar. Ska någon form av fondering ske, exempelvis för särskilda satsningar ett kommande verksamhetsår, bör emellertid så kunna ske, men då behöver detta motiveras och förklaras i verksamhetsplanen och den regionala kulturplanen. När det gäller finansiering i övrigt finns möjligheter att i högre utsträckning ta ut extra avgifter kring de tjänster som utförs åt medlemmar, kommuner eller andra aktörer. Exempelvis borde mer tillfälliga insatser som ordnande- och förtecknande av arkiv betinga extra engångsavgifter baserat på mängd material.

Behovet av fysiska arkivlokaler är en av den främsta utmaningen för ett regionalt arkiv. Styrelsen i Arkiv Halland behöver tillsätta en lokalgrupp för att ta fram en långsiktig lokalstrategi. Arkiv Halland har arkivlokaler på två olika platser, Halmstad och Varberg. Detta innebär en utmaning gällande bemanning och arbetsmiljö. Andra regionala enskilda arkiv delar denna utmaning. Exempelvis har ArkivCentrum i Örebro län gemensam depå med Arkiv Västmanland i Arboga och

Folkrörelsearkivet i Västerbotten har en lokal i Umeå och en i Skellefteå. Sistnämnda förening har en permanent lokalgrupp som arbetar med frågan på kort och lång sikt och har hittat bra former för att lösa bemanning, ansvar och arbetsmiljöfrågor på respektive ort.

En beredskapsplan behöver ses som ett gemensamt ansvar mellan Arkiv Halland, Stiftelsen och regionen. Främst handlar det om att planera för en eventuell evakuering av de mest värdefulla delarna av arkivbestånden men också att öka mängden arkiv som digitiseras. Det blir då viktigt att även medlemmarna blir medvetna, involveras och erbjuds digitisering som en tjänst.

En relativt stor andel av arkiven som hanteras av Arkiv Halland är depositioner. Detta bör ses som något positivt utifrån möjligheten till finansiering och möjlig utveckling av tjänster gentemot de egna medlemmarna. En översyn behöver göras av depositionsavtalen så att de kompletteras med personuppgiftsbiträdesavtal och tydliggör ansvar och skyldigheter. Vid utelämnande av handlingar från deponerande medlemmar bör rutinen justeras så att Arkiv Halland är den part som pratar med deponenten (dvs sin medlem). Det här ger också en anledning att visa på medlemsnytta och påminna medlemmarna om det långsiktiga behovet av en god arkivering.

Att kunskapen kring metoder för ordnings- och förteckningsarbeten delvis såg annorlunda ut i de föreningar som föregick Arkiv Halland är egentligen inte förvånande. Det är bra att frågan redan uppmärksammas och börjat synkroniseras. Långsiktigt behöver universitetsutbildade arkivarier alltid finns i verksamheten för att arbetsmetoder och arkivförteckningar ska utgå från den standard som finns. Detta kommer bli extra viktigt i framtiden då en större mängd av nya leveranser kommer vara digitala.

Arkivbestånden domineras av material från de traditionella folkrörelserna. Precis som vid de flesta enskilda arkiv i Sverige hanteras en stor mängd herrelösa arkiv. Vid framtida förvärv rekommenderas att depositionsmodellen är huvudalternativet, både för att säkra långsiktig finansiering och för att bibehålla incitament för Arkiv Halland att kontinuerligt verka för att relevant information från medlemmarna bevaras.

Idag är företagsarkiv underrepresenterade i arkivbestånden. Det behöver läggas en strategi kring hur andelen företagsarkiv ska öka. Det kommer krävas ett delvis annorlunda förhållningssätt och en annan typ av marknadsföring för att locka företag att deponera arkiv. Samma gäller andra underrepresenterade grupper. Precis som hos övriga regionala enskilda arkiv som undersökts finns en medvetenhet om att det idag helt saknas material från HBTQAI-rörelsen och invandrarföreningar. För att nå dessa grupper och rörelser krävs särskilda initiativ, metoder, projekt och marknadsföringsinsatser.

Den största aktören som hanterar enskilda arkiv utanför Arkiv Halland och Stiftelsen är Hallands hembygdsrörelse. Det vore ett naturligt steg då bra arkivlokaler ofta saknas att hembygdsrörelsens olika föreningarna i högre utsträckning knyts närmare Arkiv Halland, blir medlemmar och låter Arkiv Halland sköta om deras arkivbestånd. Eftersom hembygdsrörelsen i Halland inte har ett samlat länsförbund blir detta ett arbete som behöver drivas långsiktigt i samråd med respektive förening. Förutsättningar borde finnas att utföra digitisering av arkiv som levereras med hjälp av stöd från regionen.

Generellt vore det önskvärt att varumärket Arkiv Halland stärks och att den viktiga gärning som görs blir mer synlig. Ökad marknadsföring kommer leda till att fler föreningar och företag upptäcker vad Arkiv Halland kan göra för dem. Bättre och tätare kontakt med de aktiva medlemmarna kommer också bli viktig för att kunna hjälpa dem i arkivfrågor i stort.

Arkivpedagogiska program och satsningar har blivit allt viktigare för de regionala enskilda arkiven. Samtliga som undersökts i denna utredning har arbetat med frågan mer aktivt än Arkiv Halland. Arkiv Gävleborg, för att ta ett exempel, har ett skolprogram anpassat till nya gymnasiala läroplanen och tar emot upp till 20 besök från skolklasser om året. ArkivCentrum Örebro län har

börjat bygga ett digitalt klassrum med ett antal arkivpedagogiska teman som följer läroplanen som även används när de tar emot fysiska besök. Centrum för Näringslivshistoria har en ämnessajt med gratis skolmaterial om svenska historiska företagare, också den anpassad till nya gymnasieplanen. Samtidigt är det förståeligt om Arkiv Halland ännu inte kunnat utveckla ett färdigt pedagogiskt program och att Stiftelsen (Varbergs fästning) i nuläget lockar till betydligt fler skolbesök än arkivet. Om Stiftelsen även i framtiden ska fördela personalresurser åt Arkiv Halland borde den pedagogiska kompetensen inom Stiftelsen också kunna nyttjas för att ta fram ett särskilt program exempelvis kring civilsamhällets roll i historien om demokratins framväxt.

Digital arkivering brottas alla enskilda arkiv med i olika utsträckning. ArkivCentrum i Örebro län har nyligen anställt IT-kompetens för att specifikt bygga upp metoder kring mottagande och hanterande av digitala arkiv. Arkiv Sörmland har varit drivande i framtagandet av en e-arkivmodell för enskilda arkiv, Enskilda e-arkivet (EEA) där även Föreningsarkivet Västernorrland och Folkrorelsearkivet i Uppsala län ingår i samarbetet. Enskilda e-arkivet (EEA) är öppet för fler att ansluta. Huruvida detta är den bästa lösningen för Arkiv Halland är svårt att avgöra utan att ha gått in i detalj kring hur lösningen fungerar. Emellertid visar de initiativ som finns att även om frågan är komplex för en liten aktör att hantera så finns det lösningar som är möjliga att genomföra. Det går att förstå synsättet att det är bättre för en liten aktör att avvakta, vänta och se hur andra gör, men det är svårt att se att någon central aktör som Svenska Arkivförbundet eller Riksarkivet skulle driva frågan åt Arkiv Halland. Kanske är den bästa aktören att samarbeta med i frågan Stiftelsen. Här finns grundläggande IT-kompetens och Stiftelsen står själva inför exakt samma utmaning kring digital arkivering. Prioriterat bör vara att Arkiv Halland börja öppna upp för digitala leveranser.

Det råder idag oklarhet kring hur mycket Arkiv Halland får använda Stiftelsens licens på Primus/DigitalMuseum. I nuläget finns digitiserat material, inte minst fotografier, som inte tillgängliggjorts någonstans på grund av detta. Riksarkivet förespråkar dessutom som tidigare nämnts att extra värdefullt arkivmaterial digitaliseras som en beredskapsåtgärd. Kanske skulle ett långsiktigt projekt kring viktig digitalisering i detta syfte kunna drivas med hjälp av olika parter som Sparbanksstiftelsen i Varberg och Region Halland? Det vore också önskvärt om medlemmarna i Arkiv Halland kunde erbjudas digitalisering av i först hand sina foto- och filmsamlingar som en tjänst.

Källor

Intervjuer

Intervju med Elinor Magnérus, ArkivCentrum Örebro län 20250520

Intervju med Henry Bengtsson, Arkiv Halland 20250521

Intervju med Kenneth Johansson, Arkiv Halland 20250521

Intervju med Per Olsson, Arkiv Halland 20250528

Intervju med Mattias Johansson, Arkiv Halland 20250604

Intervju med Anders Andersson, Arkiv Halland 20250605

Intervju med Anna-Lena Nilsson, Arkiv Halland 20250605

Intervju med Anders Carlsson, Johanna Petersson, Anne Conradsson, Peter Carlsson och Karin Wettermark Jonsson, Region Halland 20250610

Intervju med Anna Sténs, Folkrörelsearkivet i Västerbotten 20250613

Intervju med Jenny Wessman-Öström, Arkiv Gävleborg 20250626

Intervju med Mija-Marie Boman, Arkiv Halland 20250718

Intervju med Annika Bergsland, Arkiv Sörmland 20250812

Intervju med Kerstin Hultin, Hallands Bildningsförbund (Hembygdskonsulent) 20250820

Intervju med Amanda Vesterlund, Svenska Arkivförbundet 20250820

Därutöver utredarens egen kunskap om Centrum för Näringslivshistorias historia, affärsmodell och organisation.

Skriftliga källor

Enskilda arkiv i Halland – en kort historik av Anna-Lena Nilsson (2025)

Arkiv Hallands stadgar

Arkiv Hallands verksamhetsplan för 2025–2028

Stiftelsen Hallands läns museers verksamhetsplan 2024

Hallands kulturplan 2025–2028

Hallands kulturstrategi 2025–2032

Förslag till trepartsöverenskommelse 2026–2029 (senaste version utkast per e-post från Anders T Carlsson 20250922)

Kulturplan Sörmland 2023–2026

Region Västerbottens kulturplan 2024–2027

Regional kulturplan Gävleborg 2023–2026

Örebro läns kulturplan 2024–2027

Regional kulturplan för Uppsala län 2023–2026

Generella villkor för överenskommelser som tecknas av
förvaltningen Kultur och Skola utifrån två regelverk, Region Halland

Respektive arkivförenings webbplats

Tack till kollegorna på Centrum för Näringslivshistoria Jenny Stendahl, Anders Sjöman, Benito Peix Geldart och Sara Johansson för synpunkter och textgranskning av denna rapport. Tack också till samtliga intervjupersoner som tog sig tid att träffa utredaren och länsarkivarie Anna-Lena Nilsson som löpande svarat på frågor och hjälpt till med research!